

ALTERNATIV STRATEGI FOR BÆREKRAFTIG UTVIKLING

Med forslag til oppfølging i statsbudsjettet

November 2007

Rapport utarbeidet av Framtiden i våre hender og Forum for utvikling og miljø (ForUM),
Temagruppe for bærekraftig produksjon og forbruk

ForUMs temagruppe for bærekraftig produksjon og forbruk består av følgende organisasjoner:

- Framtiden i våre hender
- Grønn hverdag
- Fair Trade Max Havelaar Norge
- Mellomkirkelig Råd
- Spire, Utviklingsfondets Ungdom
- Oikos

Forfattere: Guri Tajet, Arild Hermstad og Signe Lindbråten

Forsidebilde: Colourbox.com

Utgitt av Forum for utvikling og miljø (ForUM) og Framtiden i våre hender
www.forumfor.no , www.framtiden.no

SAMMENDRAG

Denne rapporten er et svar på Regjeringens strategi for bærekraftig utvikling som ble lagt frem sammen med Nasjonalbudsjettet for 2008. Vi mener Regjeringens strategi ikke tar utfordringen om å skape en økonomisk, sosial og økologisk bærekraftig framtid på alvor, og ønsker derfor å vise hvilke muligheter Regjeringen har. Vi har skissert tre prioriterte områder hvor utfordringene er særlig påtrengende: Klimaendringer, biologisk mangfold og internasjonal fattigdomsbekjempelse. På hvert av disse feltene har vi foreslått nye mål og pekt på virkemidler for å nå målene. Rapporten inneholder dessuten en egen del hvor vi påpeker behovet for endring i administrative og juridiske virkemidler. Vi viser til eksempler på ordninger som øker klimagassutslippene, for eksempel tax-freeordningen og Opplysningskontorenes virksomhet for å fremme salget av animalske matvarer. Samtidig påpeker vi behovet for å lovhjemle for eksempel føre-var prinsippet, og vi tar til orde for at Norge må få en egen klimalov, i tråd med forslaget som er fremmet av Regjeringen i Storbritannia. Vi tar også til orde for en lovhjemlet straffeskatt på varer importert fra land som ikke har akseptert Kyoto-protokollen. Vi understreker også behovet for en sterk Naturmangfoldlov som vil gjøre det straffbart å ødelegge natur i Norge.

Det sjette kapitlet inneholder en meny over forslag til hvordan Regjeringen kan bruke økonomiske virkemidler som vil gi lavere

utslipp og mindre press på det biologiske mangfoldet. Til sammen har vi vist hvordan myndighetene kan spare nesten 7 milliarder på å fjerne det som kan kalles miljøskadelige subsidier. Vi viser dessuten hvordan grønne avgifter kan øke statens inntekter med i underkant av 20 milliarder kroner. Disse forslagene er dels basert på Grønn skattekommisjon sine anbefalinger fra 1996. Fordi vi mener at grønne skatter og avgifter bør gi tilsvarende utslag i form av at myndighetene må gjøre det billigere å leve miljøvennlig, har vi satt opp et forslag til hvilke poster i statsbudsjettet som bør økes for å bidra til lavere utslipp, bedre skjøtsel av det biologiske mangfoldet og fattigdomsbekjempelse i sør. Med våre forslag til endringer kan Regjeringen for eksempel oppnå følgende svært viktige bærekraftstiltak:

- Klimanøytralitet fra 2008 gjennom kjøp av klimakvoter i sør
- 6 milliarder til vern av tropisk regnskog for å minske klimautslipp,
- 3 milliarder til tilpasningstiltak og
- 3 milliarder til ny teknologi i sør.

Det siste kapitlet er en kort gjennomgang av hvordan bærekraftsindikatorene kan sikre bedre beslutningsprosesser i Regjeringen mht. bærekraftig utvikling. Her tar vi også til orde for en styrking av kompetansen i Finans- og bærekraftsdepartementet på de tre temaene klima, biologisk mangfold og global fattigdomsbekjempelse.

INNHold

1. INNLEDNING	5
1.1 Innledning	5
1.2 Hensikten med rapporten	5
1.3 Agenda 21 i Norge	5
1.4 Rapportens inndeling	6
2. KLIMAKUTT – PÅ KORT OG LANG SIKT	7
2.1. Hvordan skal Norge møte forpliktelsene fra 2008-2012?	7
2.2 En ny avtale fra 2013	7
2.3 Tiltak frem mot 2020	8
2.4 Problemet knyttet til karbonlekkasjer	9
2.5 Økonomisk vekst og forbruksvekst i Norge?	10
2.6 Klimaeffekter av norsk oljevirksomhet	10
3. HVORDAN STANSE TAP AV BIOLOGISK MANGFOLD I NORGE?	11
3.1 Innledning og status for arbeidet med biologisk mangfold	11
3.2 Vern av naturmangfold i Norge	11
3.3 Indikatorer, samarbeid og handlingsplaner for truede arter	13
4. NORD-SØR FORHOLD MHT. BÆREKRAFTIG UTVIKLING	14
4.1 Handelsregler	14
4.2 Forbrukermakt og innkjøpspolitikk	15
4.3 Utviklingsmodellen for bistandsarbeidet	15
4.4 Bedrifters samfunnsansvar	16
4.5. Bekjempelse av skatteparadiser og hvitvasking av penger	17
5. ADMINISTRATIVE OG JURIDISKE VIRKEMIDLER FOR BÆREKRAFTIG UTVIKLING	18
5.1 Behovet for en gjennomgang av rettsregler og administrative ordninger	18
5.2 Tax free-ordningen og Avinors inntekter fra kommersielt salg	18
5.3 Opplysningskontorene – hjemlet i Omsetningsloven av 1936	18
5.4 Andre eksempler på at sentrale bærekraftsprinsipper ikke er hjemlet i lov	20
5.5 Forslag til nye lovregler og krav som kan sikre bærekraft	20
6. GRØNNE ØKONOMISKE VIRKEMIDLER – FORSLAG TIL STATSBUJSJETTET 2008	22
6.1 Grønne avgifter	22
6.2 Økte/reduerte bevilgninger på utvalgte poster i statsbudsjettet	25
6.3 Miljøskadelige subsidier	27
6.4 Forslag til poster i statsbudsjettet som Regjeringen bør vurdere å endre	31
6.5 Rettferdige eller styringseffektive avgifter?	Feil! Bokmerke er ikke definert.
7. INDIKATORER OG OPPFØLGINGSPUNKTER	34
7.1 Videreutvikling og bruk av bærekraftsindikatorene	34
7.2 Forankring av arbeidet og forslag til oppfølging	34
REFERANSER OG KILDER	35

1. INNLEDNING

1.1 Innledning

Regjeringen la fram sitt forslag til strategi for bærekraftig utvikling sammen med statsbudsjettet for 2008. Strategien inneholder noen positive elementer, men den grunnleggende kursendringen som kreves er på ingen måte lagt i det foreliggende forslaget. Vi vil derfor legge frem denne rapporten for å synliggjøre hvilke muligheter Norge har dersom Regjeringen ønsker å gjøre Norge til en del av løsningen på miljø- og fattigdomsutfordringene globalt.

Denne rapporten bygger på innspill fra organisasjoner og institusjoner til Regjeringens arbeid med bærekraftig utvikling, og dessuten dels på en evalueringsrapport fra en svensk-ugandisk ekspertgruppe "Peer-review av Norges politikk om bærekraftig utvikling". Denne ble lagt frem for Finansminister Kristin Halvorsen og Miljøvernminister Helen Bjørnøy den 20. mars 2007. Evalueringen er gjennomført i forbindelse med regjeringens reviderte strategi for bærekraftig utvikling, som har vært under arbeid siden i vår og som inngår det fremlagte forslaget til Nasjonalbudsjett for 2008.

Regjeringen har presentert et eget kapittel om bærekraftig utvikling i forbindelse med Nasjonalbudsjettet siden 2006. Dessverre har ikke dette dokumentet fått nok politisk tyngde eller betydning. Det har så langt også vært for lite forpliktende i sin form. Til tross for forankringen i Finansdepartementet, er det vårt inntrykk at bærekraftig utviklings har blitt et arbeid som foregår på siden av den egentlige politikktutformingen. Dette gjelder også statssekretærutvalget for bærekraftig utvikling som koordineres av Finansdepartementet. Indikatorene som ble utviklet i tilknytning til arbeidet har en uklar status, og foreløpig er det ingenting som tyder på at forventet utvikling i indikatorene vil ha betydning for utforming av politikken.

Slik går Regjeringen glipp av store muligheter til å ta grep i bærekraftsarbeidet, særlig i forhold til grunnleggende miljøutfordringer.

1.2 Hensikten med rapporten

Forum for utvikling og miljø (ForUM) sin temagruppe for bærekraftig produksjon og forbruk har som mål for 2007 å bidra til at det utvikles: "En strategi og en handlingsplan som betyr noe vesentlig for Norges bidrag til

bærekraftig utvikling". Dette dokumentet vil være et av flere elementer for å oppnå dette. De konkrete forslagene om avgifter og andre virkemidler i kapittel 5 og 6 er en eksemplifisering og synliggjøring av hva regjeringen kunne gjort for å skape et mer bærekraftig samfunn, men de er ikke noe som ForUM som fellesskap ønsker å ta et standpunkt til.

1.3 Agenda 21 i Norge

Temaet bærekraftig utvikling ble for alvor satt på kartet på toppmøtet i Rio de Janeiro i 1992. Her ble det vedtatt en omfattende handlingsplan for det 21. århundret, Agenda 21. Etter at Verdenskommisjonen for miljø og utvikling (Brundtland-kommisjonen) leverte sin rapport i 1987, har det vært interesse for å etablere et politisk rammeverk for en bærekraftig utvikling nasjonalt, regionalt og ikke minst globalt. Kommisjonen la vekt på at bærekraftig utvikling "skal ivareta den nåværende generasjons behov uten å ødelegge mulighetene for kommende generasjoner til å tilfredsstille sine behov". Begrepet har klare referanser til globale utfordringer, og må oppfattes i lys av globale miljø- og utviklingsproblemer.

Den første nasjonale bærekraftstrategien for Norge ble til forut for FNs verdensstoppmøte om bærekraftig utvikling i Johannesburg i september 2002, og var utarbeidet av Utenriksdepartementet. Før dette hadde de nordiske statsministrene i 2000 gått sammen om en strategi for en bærekraftig politikk for våre land og nærområder. "Bærekraftig utvikling - en ny kurs for Norden" ble lagt til grunn for det nasjonale strategiarbeidet.

Som en oppfølging til strategien, la Finansdepartementet i 2004 fram en handlingsplan for gjennomføring av bærekraftstrategien i form av Nasjonal Agenda 21. Våren 2006 inviterte Regjeringen på ny til en nasjonal høring og konferanse om bærekraftig utvikling. Dette ble gjort i forbindelse med at man startet arbeidet med å lage en oppdatert nasjonal strategi for bærekraftig utvikling for fremleggelse i Nasjonalbudsjettet høsten 2007.

1.4 Rapportens inndeling

De neste tre kapitlene tar for seg tre av de største hovedutfordringene for bærekraftig utvikling: Klima, biologisk mangfold og internasjonal utjevning. Kapittel 5 ser på noen av de administrative og juridiske aspektene i forhold til å skape en bærekraftig utvikling, mens kapittel 6 har fokus på de økonomiske virkemidlene. Her foreslås konkrete virkemidler som kan bidra til endret kurs. Kapittel 7 diskuterer institusjonelle forhold og indikatorenes innretning.

2. KLIMAKUTT – PÅ KORT OG LANG SIKT

2.1. Hvordan skal Norge møte forpliktelsene fra 2008-2012?

Tiltak på hjemmebane

Norge må oppfylle Kyoto-forpliktelsene ved å kutte utslipp hjemme. Men så langt har ikke Norge satt i gang kraftfulle tiltak tidlig nok til at vi er i rute i forhold til å klare Kyoto-forpliktelsene gjennom hjemlige tiltak. Dette er uheldig, og kanskje også i strid med Kyoto-protokollen som sier at kvotekjøp i utlandet skal være et supplement til egne tiltak i hjemlandet.

Fra Kyoto-protokollens fødsel i 1997 og frem til i dag er det svært få nye tiltak som er satt i gang, og det er også slik at en del avgifter med gunstig klimaeffekt har blitt avvirket (flyseteavgiften, kunstgjødselavgift, med mer). I den grad Norge må basere seg på kvotekjøp for å møte forpliktelsene, må dette gjøres i begrenset grad slik at Norge ikke bryter med eller bidrar til å uthule Kyoto-avtalen.

De sektorvise klimaplanene må derfor implementeres så raskt at de gir hjemlige utslippsreduksjoner allerede fra 2008. Dersom man iverksetter kraftfulle og effektive tiltak bør det være mulig for Norge å oppnå 3 prosent kutt i utslippene pr år fra 2009. Regjeringen må snarest sette et måltall for hvor mye av utslippskuttene som skal tas hjemme og ute fra 2008-2012, og ikke som i dag operere med en fremskriving som forutsetter "business as usual".

Tiltak ute. Kvalitetskrav til kvoter

Vi er positive til at Norge vil bidra til å finansiere tiltak i utviklingsland som vil redusere klimagassutslippene. Vi mener at Norge ikke går langt nok i vårt mål om å være klimanøytral i 2050. Allerede fra neste år bør vi kjøpe kvoter tilsvarende alle norske utslipp. På den måten setter vi en standard internasjonalt som vil vekke oppsikt, samtidig som vi må unngå at kvotekjøp ute blir en sovepute i forhold til hjemlige tiltak. Uansett hvor mye kvoter som kjøpes er kvaliteten på disse svært viktig.

Statsministeren har antydnet at kjøp av kreditter fra prosjekter under den grønne utviklingsmekanismen (CDM - Clean Development Mechanism) er en aktuell måte å nå klimamålene på utover de tiltakene vi gjennomfører innenlands. Vi er positive til bruk

av CDM, men mener at slike kvotekjøp ikke må redusere ambisjonsnivået for hjemlige utslippskutt, eller brukes til å oppfylle Kyoto-forpliktelsen. Videre må Regjeringen stille krav til kvaliteten på CDM-prosjektene, både at de følger Gull-standarden og at minimum 20 prosent må kjøpes fra Afrika.

I tillegg til kjøp av CDM, mener vi at energitilgang bør bli en viktig del av utviklingssamarbeidet, og at man bør fokusere på energieffektivitet og desentraliserte fornybare energikilder (særlig solstrøm og vind). En rekke slike prosjekter kan bli sertifisert som CDM-prosjekter, men vi vil advare mot å bruke bistandsbudsjettet til å kjøpe kreditter. Slike sertifiserte utslippsreduksjoner kan bidra til finansiering, men disse kredittene behøver ikke kjøpes av Norge.

Erfaringene med EUs kvotehandelssystem er ikke udelt gode. Den høye andelen av gratis tildeling av kvoter har medført at kvoteprisen i sin helhet er veltet over på strømforbrukerne, mens kostnadene for kullkraftverk bare har økt litt. Kullkraftverk har blitt mer lønnsomt enn de var før kvotesystemet ble etablert. Vi mener derfor at utslippsrettigheter bør auksjoneres ut, samtidig som myndighetene må sikre at energiproducentene ikke misbruker sin markedsrett.

Norge må ikke kjøpe såkalt "hot air" fra Russland eller andre tidligere Østblokkstater, selv om disse skulle bli godkjent under Kyoto-protokollens kvoteregime. Slike kvoter gir ikke reelle utslippskutt ettersom flere land i det tidligere Sovjetunionen har opplevd sterk nedgang i utslippene fordi industrien har blitt lagt ned.

2.2 En ny avtale fra 2013

Den svensk-ugandiske ekspertgruppens "Peer-review" sier følgende om manglende norske ambisjoner: "Hur et nytt klimaavtal etter 2012 skulle kunne se ut og hvilke prinsipper som bedøms vara viktige diskuteras derimot inte".....

Vi støtter oss på ekspertgruppens vurdering og mener at Norge må definere klart hvilke ambisjoner vi har for forhandlingene, ikke bare at vi har store ambisjoner.

Vi mener at en ny avtale må stille strenge krav til utslippstak. Flere land av de som i dag ikke

har forpliktelser må gå med på å sette definert tak på sine utslipp. Anbefalingene fra FNs klimapanel om at de globale utslippene må reduseres med 50-85 prosent må danne grunnlaget for forhandlingene og det eneste som kan sies å være riktig på lang sikt er at utslippsrettighetene må fordeles likt mellom jordens rike og fattige land. I tillegg må Norge stille som krav at USA og Australia kommer med og påtar seg forpliktelser på nivå med andre industrialiserte land

Internasjonal fly- og skipstrafikk må inkluderes i klimaavtalene. Skal vi få ned utslippene må alle bidrag som øker drivhuseffekten reverseres.

Mekanismer og virkemidler

Vi vil advare sterkt mot at CO₂-håndtering inkluderes i CDM. For det første er det fortsatt risikoer og usikkerhet med denne teknologien, blant annet knyttet til lagringen over lang tid. ForUM er kjent med rapporter som viser at CO₂ (surt) tærer på formasjonene CO₂ er lagret i. Et annet viktig poeng er at utviklingslandene mangler systemer for overvåking og verifikasjon av lagringen. I tillegg vil kullkraftverk selv med CO₂-deponering øke klimagassutslippene betydelig sett i forhold til bruk av fornybare energikilder. En rapport fra fire tyske forskningsinstitusjoner viser at CO₂-utslipp unngått vil ligge i området 65-79 prosent. Det må være strenge krav til virkemidlene, slik at kvoter som tilbys må baseres på reelle kutt som foretas.

2.3 Tiltak frem mot 2020

Det vil være av stor betydning at man får til et klimaforlik i Stortinget som setter et mål for norske utslippsreduksjoner innen 2020. I forliket bør det oppnås enighet om hvor stor del av reduksjonene som skal komme gjennom tiltak i Norge. Basert på analyser og beregninger fra organisasjonene i ForUM, mener vi det er fullt mulig å redusere hjemlige utslipp med 50 prosent innen 2020 i forhold til 1990-nivået. Lavutslippsutvalget har også vist at det er fullt mulig å redusere de norske klimagassutslippene med inntil 90 prosent innen 2050 dersom utvalgets forslag suppleres noe med energieffektiviseringstiltak og tiltak for å redusere transporten.

Prioritering av tiltak

Det bør innføres et hierarki av løsninger for å kutte klimautslippene:

1. Reduser energibruken ved å endre atferd og ved å innføre energisparende teknologi.

2. All ny utbygging må være ny fornybar energi
3. Erstatt fossil med fornybar energi
4. Gjennomføre tiltak i og ved hjelp av piper og rør, der man fortsatt bruker fossil energi.

Dersom man klarer å redusere energibruken ved å få folk til å endre atferd har dette i seg selv ingen økonomiske kostnader og ingen negative miljøeffekter: Tvert imot innebærer det i mange tilfeller at man reduserer også andre miljøbelastninger enn dem som knytter seg til energibruken, og at man sparer en masse penger.

Skal man redusere energibruken med innføring av energisparende teknologi vil dette som regel ha en kostnad i utgangspunktet. Det krever noen fysiske ressurser, men byr på store muligheter for å unngå utslipp. Dette kan oppnås med lave startkostnader og med en ressursbruk som er beskjeden i forhold til det man i det lange løp sparer av penger og ressurser.

Å sørge for at all ny energi som bygges er ny fornybar energi vil ofte, skjønt ikke alltid, være dyrere enn å fortsette med fossil energi. Det krever en del ressurser og er sjelden helt uproblematisk fra et miljøsynspunkt. Man eliminerer imidlertid alle de miljøproblemene som ellers var knyttet til den fossile energien, og det kan også bidra til lavere kostnader for ny miljøvennlig teknologi. Kapasitetsøkningen som følger av utbyggingen (jfr pkt 2), og energi som frigjøres ved tiltakene i punkt 1 må brukes til å fase ut fossil energi.

En ensidig satsing på punkt 4 representerer en rein ekstrautgift, et tillegg i den fysiske ressursbruken og en reduksjon i energieffektivitet. Tiltakene angriper bare ett problem. (CO₂-fangst fra kullkraftverk eliminerer for eksempel verken noen av de andre utslippene fra kraftverket eller naturinngrep og metanutslipp ved gruvedriften. Det eliminerer ikke engang CO₂-utslippene.)

Øko-effektiviteten må økes

Det vil si at effektiviteten i hvordan vi utnytter energi og materialer bør økes med en faktor 10 i løpet av en 30-årsperiode slik Wuppertal-instituttet har utredet. Energisparing og avfallsforebygging har til nå i liten grad blitt realisert i Norge. Enova SF og det bebudete statsforetaket for avfallsforebygging og gjenvinning bør få klare mål for hvor mange prosent energiforbruket, henholdsvis avfallsproduksjonen, skal reduseres med. Likeledes vil klare mål for fornybar varme i energiforsyningen og materialgjenvinning være nødvendig. Utvikling av kombinasjoner av

produkter og tjenester (funksjonsøkonomi) gjennom bl.a. mer bruk av IKT gir spennende muligheter.

Jo raskere kuttene kommer i gang, jo bedre for klimaet. Dette skyldes både den kumulative effekten av klimagassutslipp og betydningen av at rike land klarer å oppnå reelle kutt i klimagassene på hjemmebane. Klimapanelet anslår at det er nødvendig å kutte de globale utslippene med 50-85 prosent. Da må de norske utslippene ned fra nesten 12 tonn til mellom 0,6 til 2 tonn CO₂-ekvivalenter pr innbygger dersom alle land skal ha samme rett til utslipp. For at dette målet skal nås er det viktig å komme i gang med tiltak så raskt som mulig. Tiltak i dag vil være billigere og de vil ha en viktig signaleffekt globalt.

Sektorer som bør kunne kutte utslipp

Vi vil vise til de tiltakene Lavutslippsutvalget foreslår som et ledd i en mer offensiv klimapolitikk. I tabell 7.3 i utvalgets rapport går det fram at det ikke er nødvendig å bygge noen flere gasskraftverk enn Mongstad og Kårstø for at vi skal oppnå en kraftbalanse, gitt at ytterligere energieffektiviseringstiltak gjennomføres. I tillegg til å si nei til videre utbygging av kraftverk basert på fossile energikilder eller atomkraftverk, vil vi foreslå følgende hovedpunkter:

- Utfasing av fyringsolje innen 2012

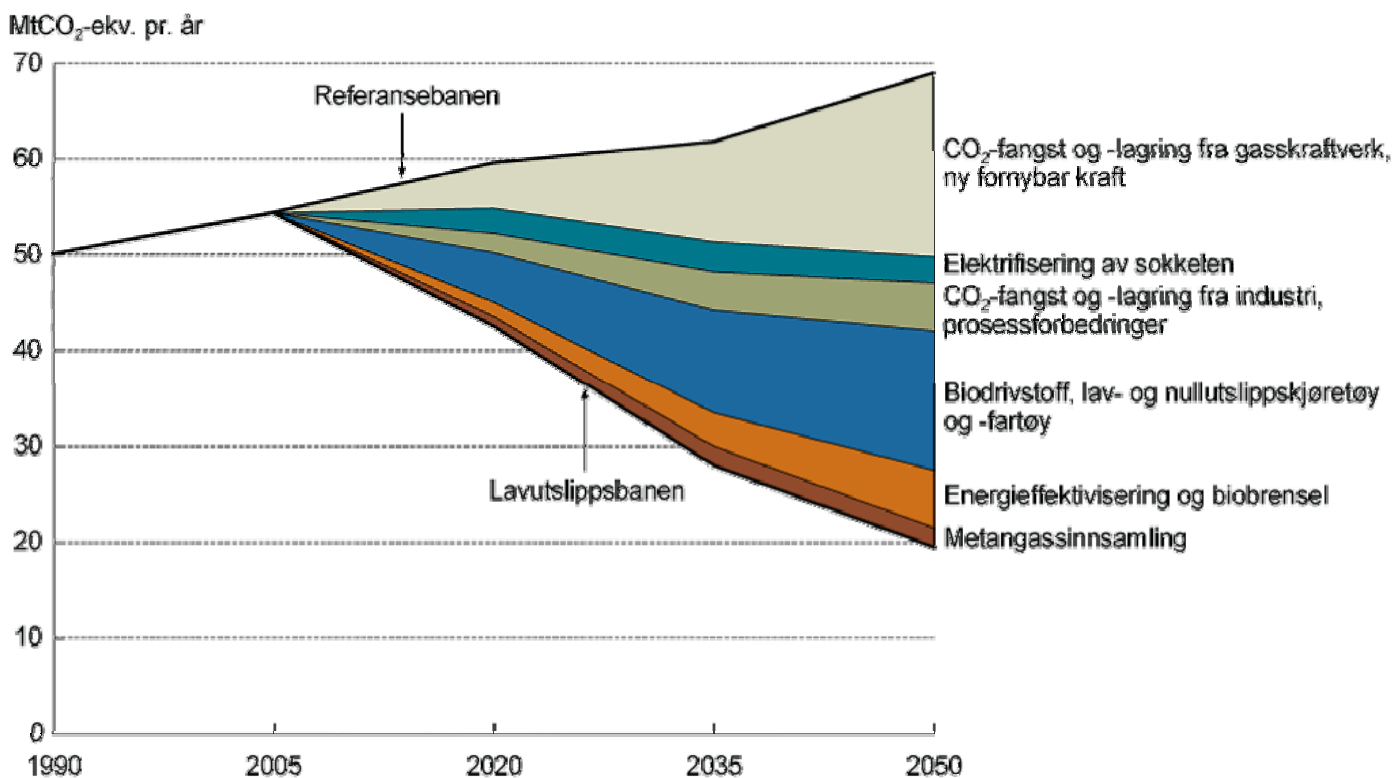
- Redusere el-forbruket til oppvarming med 15 TWh innen 2020
- Økt satsing på sol, vind og bioenergi
- Gjøre miljøvennlig transport billigere enn transport basert på fossile energikilder

Det er også en viktig oppgave å få kommunene til å vedta mål for reduksjon av klimagassutslipp og gjennomføre tiltak. Jfr Peer-review: "Regjeringen bør utarbeide en tydeligere klimastrategi/handlingsplan enn hva som er tilfelle i dag." Norge bør overveie å auksjonere ut en så stor del som mulig av utslippsrettighetene. Regjeringen bør dessuten sette i verk ulike tiltak for å stimulere det lokale klimaarbeidet.

Forbruket av elektrisitet i Norge må reduseres kraftig for å skaffe elektrisitet til viktige klimatiltak som elektrifisering av sokkelen, fremskaffing av strøm til el-biler, osv. Norge må etablere et mål for økt energieffektivitet, og bør minimum legge seg på samme nivå som EUs mål om 20% økt energieffektivitet innen 2020¹.

2.4 Problemet knyttet til karbonlekkasjer

I prinsippet fins det to former karbonlekkasjer.
 ⇒ Norske bedrifter flytter virksomheten ut av landet, og flytter dermed utslippene til land

Figur: Lavutslippsutvalgets løsninger for Norge

¹ http://ec.europa.eu/energy/action_plan_energy_efficiency/index_en.htm

som ikke har forpliktelser.

⇒ Norske forbrukere etterspør utslippsintensive varer som i økende grad er produsert i land uten forpliktelser.

Det første punktet illustrerer et problem med å iverksette strenge restriksjoner overfor industrien; blir avgiften eller kvoteplikten for høy, vil noen bedrifter true med å flytte til land med lavere avgift eller mindre kvoteplikt. Til en viss grad må dette hensynet balanseres mot målet om reduserte utslipp. Samtidig må man arbeide for et internasjonalt forbud mot å gi utslippsintensive næringer særfordeler. Industrien selv sier også at de vil ta sin del av kuttene, men at de mener det er urimelig at andre sektorer slipper unna kutt. (Lier-Hansen, pers. medd 15.05.2007). Norge må gå inn for internasjonale avtaler som forbyr subsidiering og skattelettelser for utslippsintensive bransjer.

Det er som tidligere påpekt viktig å komme i gang med reelle utslippskutt. En dreining av forbruket bort fra økte utslipp vil bidra, uten at vi risikerer at norske forbrukere flytter til utlandet (økt grensehandel kan forekomme, men her kan man vedta begrensninger, kvoteordninger på hvor mye som kan importeres av forbruksvarer, osv). Samtidig vil mindre materielt forbruk bidra til å minske utslippene knyttet til import. Dette krever kraftige omlegginger av skatter og avgifter og andre virkemidler, maksimalgrenser, som kvoter, lovverk, etc. Begge de to formene for observerte og potensielle karbonlekkasjer tilsier at norske myndigheter snarest bør sette i verk tiltak som bidrar til reduserte CO₂- utslipp fra nordmenns økende vare- og tjenesteforbruk.

2.5 Økonomisk vekst og forbruksvekst i Norge?

Framskrivninger som er lagt til grunn i Regjeringens siste langtidsprogrammer peker mot en dobling av bruttonasjonalproduktet (BNP) fram mot 2030. Litt forenklet sagt blir vi altså dobbelt så rike i de neste 25 år.

Utviklingen så langt i Norge viser at energiforbruket fra ikke-fornybare kilder øker med økende BNP. Tilsvarende trender kan påvises for nedbygging av arealer, forurensende biltrafikk, avfallsmengder, m.m. En stabilisering BNP-nivået, eller nedgang, sikrer likevel ikke i seg et bærekraftig klima. Det er derfor, uansett vekst i forbruket eller ei, et sterkt behov for endrede produksjons- og forbruksmønstre.

Selv om vi klarer å endre økonomiens innretning mot mindre miljøbelastende løsninger, så går vinningen opp i spinningen hvis volum i produksjon og forbruk ikke reduseres. For virkelig å få til en frakobling av økonomiske drivkrefter fra målbare negative miljømessige og sosiale effekter ("decoupling"), er det nødvendig med svært effektive virkemidler. Skal man få folk til å bruke økt privat kjøpekraft til miljøvennlige tjenester og varer, må disse bli relativt sett langt billigere enn i dag, og forurensende flyreiser, kjøttvarer, osv, osv må gjøres langt dyrere. Noen forslag til hvordan dette kan gjøres er tatt opp i kapittel 6. Å iverksette avgiftsomlegginger i tråd med våre forslag er neppe tilstrekkelig for å sikre en stor nok nedgang i klimautslipp og andre miljøbelastninger. Tatt i betraktning at vi må redusere vår ressursbruk drastisk i løpet av de nærmeste tiårene, er det svært vanskelig å se for seg at dette kan skje uten grunnleggende endringer i det økonomiske system. Målet om evig vekst i det private forbruket må problematiseres og utfordres.

2.6 Klimaeffekter av norsk oljevirkosomhet

Gjennom Norges eksport av petroleum bidrar vi i dag med opp mot 3 % av de globale utslippene av CO₂, og vi er verdens tredje største eksportør av petroleumprodukter. Ved å utvinne olje og gass på norsk sokkel bidrar Norge til å øke den totale mengde fossil energi tilgjengelig i verden. Dette er vårt aller største bidrag til de globale klimaendringene, og det tilsier at Norge må påta seg et langt større ansvar enn det vi gjør i dag for å redusere utslippene av klimagasser. I tillegg til en reduksjon i utvinningstempoet på norsk sokkel, må også bidragene til økt utvinningstakt i andre land fra Statoilhydro, og andre norske oljeselskaper reduseres drastisk, se også kapittel 4.4 om bedrifters samfunnsansvar.

3. HVORDAN STANSE TAP AV BIOLOGISK MANGFOLD I NORGE?

3.1 Innledning og status for arbeidet med biologisk mangfold

Formålet med dette kapitlet er å sette opp en liste over prioriterte tiltak for å nå regjeringens mål om å stanse tapet av biologisk mangfold innen 2010, blant annet basert på det svensk-ugandiske ekspertgruppens konklusjoner. Ekspertgruppen la i "Peer-reviewen" fram klar kritikk av Norges arbeid med å ta vare på biologisk mangfold, og mener det er tvilsomt at Norge kan nå målet om å stanse tapet av biologisk mangfold med dagens innsats. Ekspertgruppen kommer med en rekke konkrete forslag til forbedringer.

Vi er avhengige av økosystembaserte tjenester som mat og medisiner. Derfor er det grunnleggende for nåværende og framtidige generasjoner at vi tar vare på og verner om mangfoldet i naturen. Men mennesket har også et etisk ansvar for ikke å ødelegge naturen. Dessuten er naturen viktig for vår livskvalitet.

Status og trusler for biologisk mangfold globalt

Ifølge den nylig fremlagte GEO4 fra FNs miljøprogram (UNEP) er verden nå inne i den sjette store masseutryddelsen av biologisk mangfold². I 2005 kom FN med flere rapporter (Millennium Ecosystem Assessment) som dokumenterte at 60 prosent av økosystemer som ble undersøkt, var ødelagt eller ikke bærekraftig utnyttet. De konkluderte med at mennesket aldri før har påvirket naturen så mye som de siste 50 år, og med at dersom denne utviklingen ikke snus, vil det få dramatiske konsekvenser for menneskets helse, økonomi og sikkerhet.

Noen konklusjoner fra rapportene var:

*Mer arealer ble omgjort til dyrka mark i løpet av de siste 30 år enn til sammen i perioden 1700 til 1850.

*Men enn en tredjedel av verdens korallrev og mangrover har blitt ødelagt eller degradert de siste tiårene

*Mengden vann som befinner seg bak store demninger har fordoblet seg siden 1960.

*Uttak av vann fra elver og innsjøer ble fordoblet etter 1960.

*Antall arter som blir vurdert som kritisk utrydningstruede økte med 7 prosent mellom 2004 og 2006 – fra 2791 til 2985.

*Prosentandelen av "beskrevne arter" som er truede er størst blant virveldyrene der 31 prosent av amfibiene er utrydningstruede og 20 prosent av pattedyrene. 12 prosent av verdens fugler er truet og 4 prosent av reptilene og fiskene er truede. .

*Ca 25 prosent av kommersielt viktige fiskebestander er overbeskattet.

- ...og i Norge

*I Norge er rundt 3800 dyr og planter på Norsk Rødliste 2006. Av disse er i underkant av 2000 arter truet.

*I følge www.miljostatus.no lever det store antallet arter på rødlista i skog, kulturlandskap eller våtmark. Endringer i arealbruk er hovedårsaken til at de har havnet her (for eksempel skoghogst med bygging av skogsbilveier, hyttebygging, vannkraft etc.) Spredning av fremmede arter og klimaendringer er også viktige trusselfaktorer mot biologisk mangfold.

*WWFs naturindeks for Norge 2005 dokumenterer at norske dyrebestander i gjennomsnitt er redusert med 35 prosent siden 1975.

3.2 Vern av naturmangfold i Norge

Det er et dramatisk misforhold mellom målsettingen om å stanse tapet av det biologiske mangfoldet innen 2010 og den politikken som regjeringen fører. Spørsmålet er derfor hva som bør være prioriterte tiltak for å stanse tapet av biologisk mangfold.

For å ta vare på naturmangfoldet må et representativt utvalg av naturtyper vernes. I følge NINA (Norsk Institutt for Naturforskning) er de tre viktigste verneområdene som mangler:

- ⇒ store sammenhengende områder
- ⇒ mindre områder med mange trua arter
- ⇒ høyproduktiv skog.

Norske verneområder "treffer" knapt det truede naturmangfoldet: I følge WWF er over 75 prosent av de vernede områdene artsfattig fjell, mens bare 1,4 prosent av de produktive skogsarealene var fredet i 2006. Et stort vern av Tillemarka er et eksempel på et område som ivaretar disse tre punktene.

²

http://www.unep.org/geo/geo4/report/05_Biodiversity.pdf

Fem prosent av norsk produktiv skog må vernes

I den norske rødlisten vises det til at 48 prosent av de truede artene lever i skog. NINA og Skogforsk (2002) mener det er nødvendig at minst 4,6 prosent av den norske skogen vernes, forutsatt at den resterende skogdriften skjer på en bærekraftig måte. Vi oppfordrer regjeringen til å følge opp denne anbefalingen og at det bør gjøres innen 2010. Det må bevilges tilstrekkelige midler til dette, slik at grunneiere ikke lider urimelige tap. Prioriteringer av områder og skogstyper må baseres på forskernes mangelanalyser. Det er spesielt viktig at store sammenhengende områder får vernestatus. I tillegg er det viktig at myndighetene stiller klare krav til at skogbruket i hele landet drives på en måte som ikke truer det biologiske mangfoldet.

Vern av natur minst på nivå med EU

Pr i dag er 14,2 prosent av Norges fastlandsareal vernet. Prosentandelen i EU er 18. Norge må verne minst like stor andel av sin natur som EU, og et nettverk av verneområder minst på nivå med EU. Det er svært viktig at også marine områder omfattes av det ytterligere vernet.

Stopp nedgang i inngrepsfrie områder

I følge www.miljostatus.no fikk vi ca. 640 færre kvadratkilometer inngrepsfrie³ områder i perioden fra 1998 til 2003. Villmarksprega⁴ områder ble på landsbasis redusert med ca. 1710 kvadratkilometer, eller vel 4,3 prosent i perioden fra 1988 til 2003. Per januar 2003 var det ca. 11,7 prosent igjen av de villmarksprega områdene, mens om lag halvparten av Norges areal kunne betegnes som villmarksprega rundt forrige århundreskiftet. Kartlegging viser at de viktigste årsakene til reduksjonen i inngrepsfrie naturområder i perioden 1988 - 2003 var vegbygging i jord- og skogbruk og vassdragsinngrep, energiproduksjon og energitransport. Det er derfor viktig å stoppe utbygging av skogsbilveier og alle miljøskadelige subsidier til skogsbilveier og tømmerdrift i utilgjengelig og bratt terreng må fjernes, se kapittel 6.3. I 2001 annonserte statsministeren at tida for store vannkraftutbygginger er over og at det skulle legges mer vekt på natur- og miljø i konsesjonssaker. Men fortsatt gis det tillatelse til utbygging av vannkraft, og småkraftprosjektene er så mange at de truer

³ Inngrepsfrie naturområder er definert som områder som ligger mer enn 1 km fra "tyngre tekniske inngrep".

⁴ Områder som ligger mer enn 5 km fra tyngre tekniske inngrep defineres som "villmarksprega områder".

det biologiske mangfoldet. Her må energimyndighetene legge lista høyere for hvilke kraftverk som kan få konsesjon. Subsidiering av de første 3 MW av all ny vannkraftutbygging er klart uheldig, men en mer restriktiv konsesjonspraksis kan rette dette opp. Vi mener at reduksjonen i inngrepsfrie områder og villmarksområder må stoppes. Det er også viktig å stramme opp konsesjonskravene til vannkraftutbygging.

Stopp uvettig hyttebygging

Det fins svært lite overordnet planlegging for hytteutbygging. Det fins fylkesdelsplaner som gir noen føringer, men ellers er det meste overlatt til den enkelte kommune. I mange tilfeller mangler disse både kompetanse og kapasitet. Økonomiske interesser har forrang i kommunene og i mange tilfeller er det lite kontakt på tvers av kommunegrensene. Det fører til at områder bygges ut fra alle kanter (for eksempel Norefjell). Bare i sjelden grad gjøres det miljøkonsekvensanalyser, og hvis det gjøres er det stort sett bare villreininteresser som tas hensyn til. For å sikre en forsvarlig behandling av utbyggingssaker er det derfor gode grunner for at regional planlegging må bli juridisk bindende⁵. Det må også vedtas strengere nasjonale retningslinjer i form av maksimalstørrelse på hytter, sterkere begrensninger i muligheter til fremføring av veier, strøm og vann/kloakk. Den nye planloven, som regjeringen etter planen skal legge fram i løpet av 2007, bør sikre et mye strengere vern av viktige naturområder.

Klippeblåvinge
Foto: SABIMA.

Biomangfold i jordbruk og kulturlandskapet

Det gamle kulturlandskapet inneholdt et stort biomangfold som tapes med dagens driftsmetoder. Nesten 1/3 av rødlisteartene er

⁵ Kaltenborn, B. P., Andersen, O. & Nellemann, C. 2007. Second home development in the Norwegian mountains – Is it outgrowing the planning sector. *International Journal of Biodiversity Science and Management* 3: 1-11.

Kaltenborn, B.P., Bjerke, T., Thrane, C., Andersen, O., Nellemann, C. & Eide, N. 2005. Holdninger til hytteliv og utvikling av hytteområder. NINA Rapport 39

avhengige av kulturlandskapet. Samtidig er det viktig å ta vare på matjord og potensial for matproduksjon. Imidlertid er det å ta vare på jordbruksarealer langt fra ensbetydende med at man tar vare på biomangfoldet i kulturlandskapet. Forvaltning og skjøtsel av kulturlandskap er i stor grad en spesialisert aktivitet som ikke ivaretas av jordvernet. Riktig drift er eneste hjelpemiddel for å få til dette. Det er stigende interesse for å holde kulturlandskapet åpent, og noen tilskuddsordninger er allerede innrettet mot dette. Disse gir imidlertid ingen garanti for stans av tap av biomangfold – i følge Samarbeidsrådet for biologisk mangfold (SABIMA) er det snarere tvert om. Man må derfor koble disse to legitime hensynene fra hverandre, for å unngå sammenblanding og misforståelser. Det er stor forskjell på å holde et landskap åpent med dagens driftsformer og ivareta gårsdagens biomangfold. En kraftig opptrapping av tilskuddsordninger med et klart formål om sørge for riktig skjøtsel i forhold til biomangfoldet på den enkelte lokalitet er derfor nødvendig.

Foto: Knut-Erik Helle

3.3 Indikatorer, samarbeid og handlingsplaner for truede arter

Bedre forvaltning og skjøtsel av verneområder

Riksrevisjonen har konkludert med at ca. 30 prosent av norske verneområder er truet. Også den svensk-ugandiske ekspertgruppen peker på at forvaltningen og skjøtselen av verneområder må forbedres. Den nye Naturmangfoldloven må inneholde krav til

utarbeidelse av skjøtselsplaner. Naturmangfoldloven må også sikre at viktige områder for biologisk mangfold får prioritet mot andre samfunnshensyn. Dette innebærer at reglene for "utvalgte naturtyper" må bli sterkere i naturmangfoldloven enn det lovutvalget har foreslått. Jfr. Peer-review: "Systemet for vern og skjøtsel av beskyttede områder bør gjennomgås".

Indikatorer for biologisk mangfold

Indikatorene for bærekraftig utvikling bør utvides til å omfatte blant annet indikatorer for vern og skjøtsel og for truede arter. Regjeringens naturindeks ("indikatorer for naturtilstand") for Norge som Regjeringen (ved Miljøverndepartementet) nå arbeider med å utvikle, må inngå blant indikatorene for biologisk mangfold. Jfr. Peer-review: "Det behøves bedre indikatorer for verning og skjøtsel og for truede arter".

Tettere samarbeid med EU om bevaring av biologisk mangfold

Norge bør bruke de samme systemene for utvelgelse av truede arter og naturtyper, overvåking osv. som EU. Dette vil også gjøre det enklere å sammenligne Norges innsats med andre lands innsats med hensyn til å ta vare på biologisk mangfold. Norge må bidra mer aktivt med data og rapportering til Natura 2000-systemet gjennom deltaking i Det europeiske miljøbyrået (EEA). Jfr. Peer-review: "EUs system Natura 2000 bør kunne tjene som et veiledende eksempel på hvordan arbeidet bør bedrives".

Handlingsplaner for truede arter

Arbeidet med utarbeidelse av handlingsplaner for truede arter må utvides og nødvendige penger til gjennomføring må bevilges. Jfr. Peer-review: "Økte ressurser og direkte akutte tiltak bør settes inn for å stoppe tapet av biologisk mangfold innen 2010. Man bør konsentrere seg om de mest truede artene og naturtypene".

Bekjempe skadelige innførte arter

Våren 2007 kom svartelista over innførte arter som forurenser økosystemet. Det må settes inn ressurser for å bekjempe de artene som har negative konsekvenser for stedegen natur og økosystemer.

4. NORD-SØR FORHOLD MHT. BÆREKRAFTIG UTVIKLING

4.1 Handelsregler

Det er et sterkt behov for å sikre utviklingslandenes handlingsrom (toll, etc) i sin økonomiske politikk, samtidig som de må gies tilgang til markeder i nord. Hvordan MUL-landene (Minst utviklede land) skal integreres i verdenshandelen – dvs. hvilke varer og tjenester skal de kunne tilby rike vestlige markeder, er et spørsmål som må få en sentral plass i bærekraftsstrategien. En sentral plass må også u-landenes ønsker få i diskusjonen av posisjoner i de pågående forhandlingene i Verdens Handelsorganisasjon (WTO), samt i forhandlingene om bilaterale og regionale frihandelsavtaler, blant annet i regi av EFTA. Det bør samtidig arbeides for å få på plass mekanismer som sikrer at handelsregler motvirker ulovlig hogst av regnskog, ødeleggelse av biologisk mangfold, minimumskrav til miljømessige og sosiale standarder for biodrivstoff som handles på det internasjonale markedet, m.m.

Handel er middel - ikke mål

Hensynet til mennesker og miljø må legges til grunn for den politiske og økonomiske utviklingen, og være overordnet eventuelle ønsker om privatisering og liberalisering. Derfor må konvensjoner under FN-systemet, som miljøavtaler, menneskerettigheter (herunder kvinners rettigheter), politiske og økonomiske rettigheter, arbeidsrettigheter, og retten til å la "føre-var prinsippet" være ledende for politikken, overordnes handelsregler og WTO-regelverket. Regjeringer i utviklingsland må gis det politiske handlingsrommet de trenger for å bringe sine land ut av fattigdom. Dette innebærer rett til å lage sine egne utviklingsstrategier, og selv bestemme hvordan handel bør reguleres for å bidra i disse. Avtalen om Non-Agriculture Market Access (NAMA), som omhandler nedbygging av tollbarrierer på industrivarer, og TRIPS-avtalen (trade-related aspects of intellectual property rights) som hemmer teknologioverføring fra rike til fattige land, gjør det vanskelig for fattige land å industrialisere seg. GATS-avtalen (General Agreement on Trade in Services) fremmer liberalisering av tjenestesektoren og gjør det vanskelig å bygge universelle velferdsordninger for befolkningen.

Norges offensive posisjoner i NAMA-forhandlingene kan komme i motstrid til

utvikling og fattigdomsbekjempelse. Dersom det åpnes for friere handel med fisk, kan resultatet bli at lokale fiskere blir utkonkurrert og at fiskeressursene nedfiskes på grunn av kombinasjonen av økte eksportmuligheter og manglende forvaltningsregimer.

Friere handel med kjemikalier kan medføre at helse- og miljøfarlige kjemikalier eksporteres til fattige land som ikke har noe kontrollregime som setter dem i stand til å hindre bruk av denne typen kjemikalier.

Norge, som en stor sjøfartsnasjon, bør spille en mer aktiv rolle i forbindelse med handel med og opphugging av utrangerte skip. Herunder må det sikres forsvarlige arbeidsforhold under opphuggingen, beskyttelse av menneskerettigheter og barns rettigheter knyttet til virksomheten. Sikker og ansvarlig håndtering av miljøgifter, spesialavfall og farlig avfall fra skipene må ha høy prioritet, og alle smutthull og omgåelser av regelverket i Basel-konvensjonen og FNs sjøfartsorganisasjon (IMO) må tettes.

Økt import fra MUL og andre utviklingsland

Norges import fra MUL-land er liten og bør økes. Det bør også legges til rette for at flere utviklingsland får bedre vilkår for å eksportere til det norske markedet, og det er positivt at Regjeringen legger opp til at 14 nye land gis tollfrihet gjennom GSP-systemet (Generalized System of Preferences). Samtidig bør det arbeides for at varene blir produsert under forhold som ivaretar sosiale og miljømessige krav, og at import er riktig ut fra kriterier for bærekraftig utvikling. Lavere tollsatser eller null toll er dog ikke tilstrekkelig for å oppnå de ønskede handelsstrømmene. For å legge til rette for denne typen import, bør regjeringen også avhjelpe ikke-tollmessige handelshindre. I tillegg må den støtte kampanjearbeid for rettferdig handel og kompetanseoppbygging hos potensielle eksportører i sør. I tillegg bør man se på muligheten for ekstra gunstige importordninger for varer som er produsert i henhold til gitt miljøkriterier og kriterier for rettferdig handel. Eksempler på hindringer varer fra u-land i dag møter kan være kvotebegrensninger, den norske sikkerhetsmekanismen, urimelige fyto-sanitære krav⁶ og andre ordninger som vanskeliggjør eksport fra land i sør. I følge ekspertgruppens "Peer-review" er det uklart hvilke begrensninger som hindrer økt eksport fra fattige land til Norge. Dette bør utredes, for uten denne kunnskapen kan en rasjonell

⁶ Se eksempel vedr. benet kjøtt fra Namibia her: <http://www.folkevevt.no/index.php?artikkelid=1214&ack=1>

politikk for å stimulere bærekraftig utvikling i lavinntektsland vanskelig formuleres.

4.2 Forbrukermakt og innkjøpspolitikk

Mange forbrukere ønsker å bidra til mer etiske forhold og bedre miljøstandarder gjennom eget forbruk. I en rekke europeiske land har Fair trade bevegelsen hatt krattig medvind de siste årene, for eksempel Storbritannia og Sveits. Norge ligger foreløpig noe etter disse landene, men her bør myndighetene bidra til økt etterspørsel, blant annet gjennom statens egen innkjøpspolitikk. Regjeringens handlingsplan for miljø- og samfunnsansvar i offentlige anskaffelser⁷, som ble lagt frem i juni 2007, går ikke langt nok i så måte. Dette gjelder også med hensyn til å stille krav på andre innkjøpsområder. For eksempel kan det offentlige bidra til en kraftig økning av miljømerkede produkter, økologiske matvarer, eller annet, som bør prioriteres ut fra et bærekraftsperspektiv. Myndighetene bør også vurdere tiltak som kan oppmuntre store innkjøpere til å følge etiske krav, og de må tilrettelegge for at forbrukerne gies etiske valg.

Offentlig sektor bør dessuten stille krav om etikk og miljø i anbudsprosesser i langt større grad enn i dag. I en EU-undersøkelse kom det fram at Norge ligger noe bak Sverige og Danmark med hensyn til å stille miljøkrav i anbudsdokumenter. Vi må forvente at Norge hever ambisjonsnivået kraftig og minst kommer opp på nivå med våre naboland. Ved å vektlegge miljøkriteriene i offentlige anbud og

7

http://www.regjeringen.no/upload/FAD/Vedlegg/Konkurransepolitikk/samfansvar_off_ansk.pdf

innkjøp, sørger man dessuten for at de aktørene som tar miljøansvar gies et konkurransefortrinn. Det er også viktig at Regjeringen vurderer andre innovasjonstiltak som stimulerer norske bedrifter til å øke sin konkurranseevne på miljø og etikk.

4.3 Utviklingsmodellen for bistandsarbeidet

Utviklingsutvalget ble utnevnt av Regjeringen i statsråd 8. desember 2006 for å utrede virkningene av norsk politikk på utvikling i fattige land. Utvalgets arbeid vil omfatte en rekke områder, men deres konklusjoner bør gi et godt grunnlag for å få til en stadig mer målrettet bistand. Målet om å bruke minimum 1 prosent av bruttonasjonalinntekten (BNI) til bistand må følges. Det er nok kapasitet globalt til å håndtere midler fra Norge selv om BNI øker dramatisk på grunn av økt oljepris. Den økende oljeprisen fører dessuten til vanskeligere kår for mange oljeimporterende u-land. Dette bør møtes ved at Norge bidrar til å gjøre slike land mindre oljeavhengige gjennom satsing på alternative energikilder.

Olje for utvikling

Den norske satsingen "Olje for utvikling" har uklare målsettinger. Det viktigste må være å bidra til at eventuelle oljeinntekter fører til økt velferdsnivå for befolkningen i det landet som har oljeforekomster. Norge er ett av få land som har fått til dette. Dette må gjøres ved å bygge opp en god forvaltning og legge strenge sosiale og miljømessige kriterier til grunn for oljeutvinning. Det er også avgjørende at Norge stiller krav om at sivilsamfunnet i sør involveres i landenes utvinningsstrategier. I tillegg bør programmet inneholde stimulanser til energieffektivitet og utvikling av fornybare energikilder slik at klimagassutslippene holdes under kontroll. Dersom slike virkninger synes usikre, og at en eventuell oljeutvinning i et land vil ha motsatte virkninger, bør Olje for utvikling - programmet trekke seg ut av eventuelle roller som ressurs for de aktuelle landenes myndigheter, og gi klare signaler til omverden om sine vurderinger. Regjeringens satsing må skilles klart fra aktivitetene til de norske oljeselskapene og interessene til norsk næringsliv.

Miljørettet utviklingssamarbeid

Miljø må integreres både i det bilaterale og multilaterale utviklingssamarbeidet. Selve livsgrunnlaget er avhengig av fungerende økosystemer. Det betyr at tiltak for å fremme utvikling ikke skal føre til tap av biologisk mangfold, helseskadelig luftforurensning eller

spredning helse- og miljøfarlige stoffer og produkter. Samtidig skal uttaket av fornybare ressurser være forsvarlig, og uttak av ikke-fornybare ressurser innfri miljøstandarder. Trusselen om skadelige klimaendringer gjør at klimatilpasningstiltak må være en del av utviklingspolitikken, og tiltak for å hindre sterk vekst av klimagassutslipp slik at fattige land kan unngå å bruke fossil energi i samme monn som de industrialiserte landene har gjort.

De miljøspesifikke tiltakene bør være rettighetsbaserte og sikte mot å dekke de fattiges behov. Det er de fattige som først og fremst rammes av klimaendringer, de har liten tilgang på trygt drikkevann og gode sanitære forhold og deres tradisjonelle tilgang på naturressurser er ofte truet. Ved å ta utgangspunkt i de fattiges behov og med kjent og tilpasset teknologi, vil miljø- og utviklingsproblemene løses på en bedre måte enn ved storskala prosjekter. Et eksempel er energisektoren hvor bygging av store kullkraftverk eller vannkraftverk vil ha store negative miljøkonsekvenser samtidig som slike prosjekter i beskjeden eller ingen grad reduserer fattigdommen. Norge bør gjennomgå all bistand og alle de nåværende bistandskanalene som nyttes for å hindre at fossil energi subsidieres. Særlig gjelder dette Verdensbankens virksomhet.

Globale skatter

Norge bør støtte initiativer for globale skatter, slik som for eksempel arbeidet med en solidaritetsavgift på flyreiser. Arbeidet med en Tobin-skatt internasjonalt må også støttes. Det er svært viktig at Norge følger opp disse initiativene ved å kreve inn slike avgifter og godta øremerking av midlene til eksisterende FN-styrte fond.

4.4 Bedrifiers samfunnsansvar

Nasjonale bindende retningslinjer.

Det er et sterkt behov for å få etablert internasjonale bindende retningslinjer for bedriftenes etiske ansvar. Krav om miljø- og menneskerettighetsstandarder og krav til obligatorisk rapportering må tas med i slike retningslinjer, og de må kunne håndheves av overnasjonale institusjoner. Dette vil ivareta behovet for bedriftenes "level playing field". Inntil disse retningslinjene er på plass bør Norge utarbeide bindende nasjonale retningslinjer. Den kommende Stortingsmeldingen om bedrifiers samfunnsansvar må sikre dette.

Statlig eierskap og etikk

Som eier av en rekke store norske selskaper må staten ha mye større etiske ambisjoner enn det som er tilfellet i dag. Særlig er Statens eierskap i Statoilhydro nødt til å underlegges en bred debatt, hvor den langsiktige strategiske satsingen til selskapet problematiseres. Hvilke regimer og land skal selskapet operere i, og hvilke krav skal stilles til myndigheter og samarbeidspartnere? Hvordan skal selskapet bidra til at fattige stater kan bygge opp nasjonale selskaper og nasjonal kompetanse som gir landet en nødvendig industriell utvikling. Og hvilke klimapolitiske perspektiver ligger bak selskapets enorme satsing på utnyttelse av oljesand i blant annet Canada?

Revisjonen av Statens Pensjonsfond - Utlands etiske retningslinjer kan bli et viktig verktøy og en viktig prøvestein for regjeringens perspektiv på bærekraftig utvikling. Fondet har gjennom Etikkrådets tilrådinger om uttrekk fra en rekke selskaper bidratt til å sette en standard for en rekke finansielle aktører både i Norge og i utlandet. Dette er likevel ikke nok. Vi mener at et sterkere fokus på aktivt eierskap opp mot de etiske kravene er nødvendig, jfr rapporten "Forvaltning for fremtiden?" som FIVH og Forum ga ut i juni 2007⁸. I forbindelse med revidering av retningslinjene er det fire forhold vi særlig vil nevne:

⁸

http://www.framtiden.no/filer/Forvaltning_for_fremtid_en_FIVH_Forum.pdf

- ⇒ Regjeringen må gjøre mandatet overfor Norges Bank tydeligere mht aktivt eierskap.
- ⇒ Kriteriene for uttrekk og filtrering må skjerpes ytterligere, for eksempel hva angår samarbeid med illegitime regimer, miljøskader, klimaskadelige virksomhet, m.m.
- ⇒ En stor og jevnt økende andel av fondet må satses i form av positive virkemidler for deler av investeringer, eksempelvis med å innføre temabaserte investeringer, best-in-class kriterier, m.m.. Dette kan gjøres ved å dele opp i flere fond, som forvaltes av ulike aktører.
- ⇒ Aksjeinvesteringer er per i dag begrenset til børsnoterte aksjer med en geografisk vektning i tråd med referanseporteføljen. Dette gir som resultat at investeringer i lav- og mellominntektsland er svært begrenset. Regjeringen bør endre dette forholdet med det formål å øke volumet av investeringer i fattige land.

Norge må aktivt motarbeide utviklingen av skatteparadiser gjennom en offensiv nasjonal lovgiving som blant annet hindrer utenlandske selskaper å flytte overskudd fra virksomhet i Norge til andre stater hvor det ikke betales skatt. Norge må også arbeide internasjonalt for å motvirke slike skatteparadiser med oppfølgingsmekanismer, etc.

Det kan også stilles krav i offentlige innkjøp i forhold til å unngå selskaper med store eiergrupperinger basert i skatteparadiser, se for eksempel ATTACs kampanje i Tromsø⁹.

4.5. Bekjempelse av skatteparadiser og hvitvasking av penger

Det anslås at ti ganger så mye midler går fra fattige til rike land som følge av hvitvasking og korrupsjon som det som faktisk gies til bistand (Verdensmagasinet X 3/07). Internasjonale avtaler er nødvendige – nasjonale hensyn må vike for fattige lands rett til utvikling.

Fra ATTACs hjemmesider.

9

<http://www.nordlys.no/debatt/ytring/article2418328.ace>

5. ADMINISTRATIVE OG JURIDISKE VIRKEMIDLER FOR BÆREKRAFTIG UTVIKLING

5.1 Behovet for en gjennomgang av rettsregler og administrative ordninger

I dette kapitlet ønsker vi å vise hvordan lovsystemet både kan bidra til en bærekraftig utvikling, og vise eksempler på at det fins regler og organiseringsformer som utgjør klare hindre for å oppnå en bærekraftig utvikling. Lovgivning og rettslige problemer og perspektiver er viet lite oppmerksomhet i strategien Vi mener at det er nødvendig å gå gjennom alle sektorlover med relevans for bærekraftpolitikken for å sikre at disse ikke står i motstrid til målet om bærekraftig utvikling. Viktige sektorer vil være samferdsel, landbruk, næring og handel. Vi vil også kort foreslå noen juridiske virkemidler som kan bidra til bærekraftsmål, men vil understreke at det er nødvendig å fastslå flere prinsipper og miljømål i form av bindende rettsregler.

Vi vil først presentere to ordninger som bidrar til økte klimagassutslipp. Å avskaffe disse vil begge være lønnsomme klimatiltak, i den forstand at de gir større offentlige inntekter eller lavere offentlige utgifter. Disse eksemplene viser behovet for en gjennomgang av eksisterende administrative ordninger på en rekke samfunnssektorer. Vi mener det er svært viktig å identifisere drivkreftene som gjør at utslippene fortsetter å øke, og særlig å finne slike forhold innenfor det virkemiddelapparatet som det offentlige rår med.

5.2 Tax free-ordningen og Avinors inntekter fra kommersielt salg

Tax free - ordningen er et avgiftssmutthull som Regjeringen kan fjerne dersom den ønsker det. Særvavgiftsutvalget har anslått provenytapet fra denne ordningen til ca 1 milliard kroner. Ordningen bidrar for det første til å uthule forurensere betaler – prinsippet slik det er hjemlet i Regjeringens strategi. De som forurenser, i form av å reise med fly eller båt utenlands, belønnes med at alkohol, tobakk og andre varer selges fullstendig avgiftsfritt. I tillegg til fritaket for alkohol- og tobakksavgift, er det heller ingen moms på varen eller miljøavgift på emballasjen.

For det andre gir tax free-ordningen billigere flybilletter, ved at flyplassenes inntekter fra

salget subsidierer start- og landingsgebyrene. Avinors inntekter fra salget har økt kraftig, og fordi Avinor er organisert som et heleid aksjeselskap, med krav til selvfinansiering, kan de bruke disse inntektene til å subsidiere start og landingsavgifter og flyplassdrift generelt.

Overskuddet fra taxfree-salget gir således et stadig mer verdifullt bidrag til driften av norske flyplasser, slik at prisene på flyreiser holdes lave. Avinors inntekter fra det kommersielle salget, hvorav tax free-salget er en vesentlig del, øker sterkt, og utgjorde 42 prosent av Avinors inntekter i 2006. Dette gjør at Avinor kan holde avgiftene overfor flyselskapene lavere enn de reelle kostnadene er. Dette er å betrakte som subsidier som fremmer økte klimautslipp. Alt dette med myndighetenes velsignelse.

Mellom EU-land er det allerede slutt på å handle tax free. Reisende mellom EU-land må således betale skatter og avgifter til det landet hvor flyplassen ligger, i motsetning til om man reiser til og fra EØS-landet Norge, hvor absolutt ingen avgifter kreves inn.

Med dagens kjennskap til flytrafikkens uheldige konsekvenser for klimaet, bør denne belønningen av flyreiser være utgått på dato.

En konsekvent klimapolitikk skulle derfor tilsi at

- 1) Avinor må ikke gies anledning til å subsidiere start- og landingsavgifter med å bruke overskuddet fra sin kommersielle virksomhet. Et slikt overskudd må pløyes tilbake til statskassen, og gjerne øremerkes til tiltak som kan redusere utslippene fra transportsektoren.
- 2) Ordningen med tax-free fjernes, og varene som selges til utenlandsreisende pålegges samme avgifter som det de tilsvarende varene må betale i Norge.

For mer informasjon og bakgrunn vises til <http://www.framtiden.no/index.php?artikkelid=2107&back=1>

5.3 Opplysningskontorene – hjemlet i Omsetningsloven av 1936

Med bakgrunn i Omsetningsloven fra så langt tilbake som 1936, administrerer staten et system som kanalisere over 110 millioner kroner i året til tiltak som skal få nordmenn til å spise mer kjøtt og egg, drikke mer melk og spise mer ost. Dette er ikke i tråd med målet om bærekraftig utvikling - allerede i 1987 slo

Verdenskommisjonen for miljø og utvikling fast at forbruket av kjøtt var en av de to mest miljøproblematiske sidene ved forbruksveksten. Likevel fortsetter myndighetene å kreve inn avgifter for å finansiere tiltak som har som eksplisitt formål å "fremme" (dvs. øke) forbruket av de mest miljøbelastende matvarene. Mye tyder også på at helsekonsekvensene av et økt forbruk av animalsk mat er negative i bærekraftsperspektiv.

Det brukes under 9 millioner kroner på å få oss til å velge langt sunnere og mer miljøvennlig mat som frukt, korn og grønnsaker.

Opplysningskontorene finansieres dels ved avgift som pålegges produsentene i landbruket, dels ved offentlige bevilgninger. Kontorene driver både ordinær markedsføring gjennom reklame på TV og i andre medier, kommunikasjonsarbeid for å få innpass for sitt budskap i pressen, og dessuten langsiktig markedsførings- og påvirkningsarbeid.

Dersom man skal videreføre en slik virksomhet, må man redusere og fjerne ordningene som øker konsumet av animalske produkter, og øke bevilgningene til informasjon om grønnsaker og frukt, samt til tiltak som fremmer omsetningen av økologiske matvarer.

Nordmenns kjøttforbruk økte fra 54 til 75 kg pr person i perioden 1989 – 2005, noe som tilsvarer nesten 40 prosent. En allerede stor import av fôrråvarer har dermed i tillegg blitt supplert av en raskt økende kjøttimport. Dette har negativ effekt på miljøet, det krever stadig mer arealer, det bidrar til høye klimagassutslipp, og til en ressursbruk som ikke er bærekraftig i en global kontekst. FAO (FNs mat og landbruksorganisasjon) har påvist at 18 prosent av klimagassutslippene i verden kan knyttes til hysdyrhold, og at verdens samlede forbruk av animalsk mat forventes å øke kraftig i årene som kommer¹⁰.

Samtidig vet vi at en av de enkleste måtene for folk å redusere ressursbelastninger og klimagassutslipp fra forbruket sitt er å spise mindre kjøtt og annen animalsk mat. Ett kilo storfekjøtt krever 90 ganger mer areal og gir 75 ganger større klimagassutslipp enn en kilo poteter.

Eksistensen av opplysningskontorene i sin nåværende form, er et eksempel på at staten selv lovhjemler og tilrettelegger ordninger som er en av drivkreftene bak stadig økende miljøbelastninger fra nordmenns forbruk. For ytterligere informasjon se <http://www.framtiden.no/index.php?artikkelid=2088&back=1>

Tittel	Nettadresse	Bruk av opplysningsmidler 2006	Andel av opplysningsmidlene 2006
Opplysningskontoret for kjøtt	www.matprat.no	71,7 mill kr	59,5 %
Opplysningskontoret for meieriprodukter	www.melk.no	21,3 mill kr	17,7 %
Opplysningskontoret for egg og hvitt kjøtt	www.egg.no	18,8 mill kr	15,6 %
Opplysningskontoret for frukt og grønnsaker	www.frukt.no	8,6 mill kr	7,1 %
Korn	har ikke	0,05 mill kr	0,0 %
Sum		120,5 mill kr	100 %

¹⁰

<http://www.fao.org/newsroom/en/news/2006/1000448/index.html>

5.4 Andre eksempler på at sentrale bærekraftsprinsipper ikke er hjemlet i lov

Føre-var prinsippet er i dag ikke hjemlet i noen annen lov enn Svalbardmiljøloven¹¹. Det er ikke klargjort hvilken betydning prinsippet har for energipolitikken, oljepolitikken, samferdselspolitikken, industripolitikken, landbrukspolitikken, forbrukerpolitikken etc.

Tilsvarende bør Regjeringen vurdere om også andre prinsipper i miljøpolitikken kan lovreguleres, for eksempel forurensere betaler prinsippet.

Det store antall sektorlover som regulerer produksjon, forbruk, miljø- og ressursforvaltning kan inneholde betydelige interessekonflikter med målet om en bærekraftig utvikling. Hvilken vekt kan og skal dette målet tillegges ved anvendelse av lovene? Utbygging av vindkraft konsesjonsbehandles for eksempel etter energiloven av 1990. Den ble vedtatt i en tid hvor vindkraftutbygging var et lite aktuelt tema i Norge, og vindkraft er verken omtalt i loven eller forarbeidene. Energiloven sier lite eller ingenting om hvordan hensynet til miljø- og bærekraftig utvikling skal klarlegges eller vektlegges i saksbehandlingen. Dette er et eksempel på at viktige lover må klargjøres for å sikre at Regjeringens opprioritering av bærekraftig utvikling etterleveres i de enkelte saker i de ulike sektorer.

5.5 Forslag til nye lovregler og krav som kan sikre bærekraft

Norge bør lovfeste hjemlige kutt i klimagasser, for eksempel med maksimalt utslippsnivå i 2020 på 40 milliarder tonn CO₂. I mars 2007 lanserte Regjeringen i Storbritannia The climate change bill¹², en lov som innebærer at nåværende regjeringer kan bli stilt for retten dersom de ikke oppnår de kuttene i klimagasser som de har forpliktet seg til. Norge bør følge dette eksemplet, og vedta en detaljert klimalov.

De nye kravene til energibruk er positive, men bør skjerpes ytterligere. For eksempel bør man

¹¹

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/hoeringer/hoeringsdok/2007/Horing--utkast-til-Norges-strategi-for-b/Horingsuttalelser/Universitetet-i-Oslo.html?id=479640>

¹² <http://www.official-documents.gov.uk/document/cm70/7040/7040.pdf>

20

vurdere å forby bruk av elektrisitet som eneste oppvarmingskilde i nye hus.

Skjerpe forskriftene for energiforbruk i bygninger slik at alle bygg fra 2012 skal være passivhus, Passivhus defineres slik¹³:

- Energibehovet til romoppvarming er begrenset til maksimum 15 kWh pr kvadratmeter oppvarmet areal pr år.
- Det totale energibehovet til oppvarming, varmtvann, kjøling, ventilasjon, vifter, pumper, lys og utstyr skal ikke overstige 50 kWh pr kvadratmeter pr år.

I denne sammenheng vil vi minne om at det også finnes "Passivhus +". Dette defineres som bygninger med null netto energitilførsel utenfra. Årlig elektrisitetsforbruk fra nettet balanseres eksempelvis gjennom en tilsvarende mengde elektrisitet tilført nettet fra solceller på taket. Nettstedet <http://norone.info/> viser et eksempel på dette i Norge. Bygningen må ikke bruke mer enn 15 kWh pr. kvm pr. år til oppvarming. Totalt primært energiforbruk (til oppvarming, varmtvann og elektrisitet) får ikke overstige 120 kWh pr. kvm pr. år.

Det bør lovfestes en maksimalgrense for CO₂-utslipp fra kjøretøyer. Det må også lovfestes hvilket utslippsnivå nye biler skal ha i snitt i årene fremover, og at det lovfestede målet følger regjeringens ambisjon om gjennomsnittlig utslipp på 120 g CO₂/km for nye biler innen 2012.¹⁴

Lovfeste standarder for biodrivstoff som sikrer biologisk mangfold og urfolksrettigheter. Slike standarder må være overordnet målene som Regjeringen har lansert for innblanding av biodrivstoff.

Regjeringen må også vurdere muligheten for å ilegge straffeskatt for import av varer fra land som ikke respekterer Kyoto-protokollen (dvs. USA og Australia). Frankrikes president har nylig tatt til orde for at EU må gjøre det samme¹⁵.

Regjeringen bør ha en restriktiv politikk i forhold til reklame, både mht. utbredelse og type produkter. På lengre sikt kan det bli nødvendig med begrensninger i adgangen til å reklamere for miljøfiendtlige produkter og

¹³ Kilde: "Passivhus i Norge". Sintef, Trondheim http://erg.ucd.ie/pep/pdf/Nat_Pub_Norway_N.pdf

¹⁴ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/sd/pressesenter/pressemeldinger/2007/Nye-og-ambisiose-mal-om-reduksjon-av-kli.html?id=487274>

¹⁵ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7062577.stm>

tjenester, for eksempel i forhold til flyreiser¹⁶. Norge har allerede forbud mot reklame for en del produkter, og erfaringene fra dette tilsier at det er et virkemiddel som kan fungere godt. I tillegg er det nødvendig med restriktive bestemmelser mot reklame i det offentlige rom, for eksempel mener vi at reklame i postkassen bør forbys med mindre husstanden selv har bedt om å få reklame, jfr. kravet i kampanjen www.neitakk.no. Liknende speilvendingsprinsipper bør vurderes på flere felt. Vi vil særlig understreke viktigheten av å skjerme barn og unge mot et stadig økende kommersielt press.

Loven om naturmangfold som ventes fremlagt i Stortinget i 2008, må inneholde regler som gjør det ulovlig å ødelegge natur i Norge. Både offentlige og private aktører må kunne straffes

for å ødelegge naturverdier. Kulturminneloven sørger for bråstopp i utbygginger, m.m. dersom kulturminner fra før 1537 oppdages, mens vi ikke har en tilsvarende bestemmelse som kan sikre leveområder for truede arter.

På området bedrifters samfunnsansvar er det også behov for sterkere og tydeligere nasjonal lovgiving som kan sikre at det fins klare lovregler for norske bedrifter som opptrer internasjonalt. Dersom bedriftene bryter med internasjonale konvensjoner og krav, eller opptrer på en måte som er i strid med norsk lovverk som gjelder for bedrifter i Norge, bør dette kunne påtales og medføre strafferettslige følger for selskapet. Herunder må også kapasiteten til å overvåke og følge opp slike saker økes.

Passivrekkehus. Batschuns, Østerrike. Arkitekt: Walter Unterrainer. Foto: Stein Stoknes, NAL/ECOBX. (Arkitektnytt.no)

¹⁶

<http://www.framtiden.no/index.php?artikkelid=2078&back=1>

6. GRØNNE ØKONOMISKE VIRKEMIDLER – FORSLAG TIL STATSBUDEJETTET 2008

I dette kapitlet skal vi se på økonomiske virkemidler som kan styre Norge i en mer miljøvennlig retning. Vi skal gå gjennom miljøskadelig virksomhet som vi mener bør avgiftsbelegges/avgiftsbelegges i sterkere grad og miljøvennlig virksomhet som vi mener bør subsidieres. Vi skal også se på eksempler på miljøskadelig virksomhet som blir subsidiert. De endringene vi foreslår i dette kapitlet vil gjøre det mer lønnsomt å leve miljøvennlig og dyrere å forurense, og vil føre oss nærmere prinsippet om at forurenser skal betale. I siste del av kapitlet vil vi foreslå mer grunnleggende endringer i avgiftspolitikken som etter hvert må innføres dersom vi skal klare å få til den snuoperasjonen som er nødvendig i den økonomiske politikken. Mange av forslagene som her fremmes er i tråd med innstillingen fra Grønn skattekommisjon som avga sin rapport i 1996¹⁷. Forslagene som her fremmes er å anse som en meny over forslag som Regjeringen bes å vurdere.

6.1 Grønne avgifter

Gjennomfør forurenser betaler-prinsippet

Alle klimagassutslipp som ikke omfattes av kvoteplikt, må omfattes av CO₂/klimagassavgift. For andre gasser enn CO₂, og som ikke er inkludert i kvotesystemet for klimagasser eller av frivillige avtaler om minimum like sterke utslippsreduksjoner, må det innføres avgift tilsvarende klimavirkningen etter de standarder som er brukt i Kyoto-systemet, og som til en viss grad brukes i Norge i dag.

Dyrere fyringsolje reduserer CO₂-utslippene

Det er i statsbudsjettet for 2008 foreslått at grunnavgiften på fyringsolje øker med 40 øre. Det oppmuntrer folk til å spare energi eller å bytte til andre energibærere, for eksempel bioenergi. Men det er dessverre ikke nok. Fortsatt er avgiften omtrent halvparten av hva den er i Sverige¹⁸, så fyringsoljeavgiften bør opp mot svensk nivå i neste års budsjett.

¹⁷

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/NOUer/1996/NOU-1996-9.html?id=116066>

¹⁸ De svenske avgiftssatsene i 2007 finner du her:

<http://www.skatteverket.se/skatter/punktskatter/infoenergikoldioxid.4.18e1b10334ebe8bc8000843.html>

Årets økte fyringsoljeavgift gir en forventet provenyøkning på 550 millioner kr. Ser vi for oss at avgiften øker med 80 øre til gir dette en provenyøkning på 1,1 mrd kr (kommer avgiften opp på dette nivået er det meget sannsynlig at forbrukerne skifter energikilde, og provenyet blir dermed lavere). Det er heller ingen grunn til at sildemel og treforedlingsindustrien skal være fritatt for denne grunnavgiften. Bortfall av dette fritaket gir et økt proveny på 50 mill kr, i følge Finansdepartementet.

Innfør vrakpant på oljefyr

Regjeringen lovet i Soria Moria-erklæringen å komme med en vrakpant på oljefyr. En slik bør komme i 2008 og ha som mål å fase ut all bruk av fyringsolje innen utgangen av 2012. Staten må gå foran å fase ut bruken av oljefyring i statlige bygg så raskt som mulig. Vi anbefaler at vrakpanten utgjør 30 prosent av investeringskostnaden på alternativer til oljefyring, slik som i Sverige. Samtidig bør det innføres et tak på hvor mye man kan få igjen på 20 000 kroner¹⁹. I følge Nasjonal klimatilaksanalyse fra SFT²⁰ fins det 27 000 oljekjeler som kan konverteres til biokjeler i Osloregionen. Vi kan med bakgrunn i dette beregne at en utfasing av alle oljekjeler i landet i perioden 2008 – 2012 vil koste om lag 360 mill årlig²¹.

Elektrisitetsavgiften heves til svensk nivå

En norsk husholdning bruker 70 prosent mer strøm enn en svensk – og fire ganger så mye strøm som en dansk²². Husholdningene bruker ca halvparten av strømmen på oppvarming, der de heller burde brukt bioenergi eller varmepumper. Strømsparing og overgang til nye fornybare energikilder vil dempe etterspørselen etter norsk gasskraft og tilrettelegge for eksport av den rene vannkraften som allerede er bygget ut i Norge. Slik kunne vi fått store CO₂-besparelser både i Norge og utlandet. Når dette ikke skjer, skyldes det at den norske strømprisen er blant de laveste i Europa, og at det gis alt for beskjeden økonomisk støtte til strømsparing og omlegging bort fra strøm som

¹⁹ Svenskene har innført et tak på 14000 kr. Det er ganske lavt når prisen på en biokjel ligger mellom 50 000 og 80 000 kr. Samtidig er det et poeng å ha et slik tak, slik at man ikke risikerer at forhandlerne bare skrur opp prisen.

²⁰

http://www.sft.no/klimatiltak/klimatiltak_energi_civitas.pdf

²¹ Oljekjeler er sannsynligvis mer vanlig i byer med borettslag enn i spredtbygde strøk der mange bor i enebolig, men hvis vi forutsetter at det er 100 000 oljekjeler totalt i Norge, og at snittkostnaden på vrakpanten ligger på 18 000 kroner, vil en slik ordning koste til sammen 1,8 mrd kroner. Fordeler man dette på fire år, og begynner i 2008 kommer prisen opp på 360 millioner årlig

²² http://www.framtiden.no/filer/A200703_Stromforbruk_og_strompriser_i_Europa.pdf

oppvarmingskilde. Forbruksavgiften på elektrisk kraft er nå på 10,23 øre per kwh. Stortinget må doble el-avgiften, slik at den kommer opp på svensk nivå. Det betyr en økt proveny på ca 6,1 mrd kr²³. En del av disse midlene må settes av til forskning og støtte til alternative energikilder. Et langsiktig mål bør være å få el-avgiften opp på dansk nivå (betyr en seksdobling i forhold til nåværende nivå) – slik at kommuner, bedrifter og privatpersoner tvinges til å bruke bioenergi / varmepumper / fjernvarme til oppvarming. For å unngå overgang til olje eller gass er det viktig at slike fossile energibærere gjøres tilsvarende dyrere som strømmen.

Flytrafikken må begrenses

Det er positivt at regjeringen øker CO2-avgiften på innenriks flytrafikk. Men avgiftsendringen er ikke større enn at CO2-avgiften på flyturen fra Oslo til Bergen fra neste år vil utgjøre kr 13,50, mens den i år er kr 10,50. Det blir puslete hvis målet er å gjøre toget konkurransedyktig med flyet. På utenriks luftfart innføres det ingen avgifter, selv om det er her det haster mest å gjøre noe: Utenlandstrafikken med rutefly har femdoblet seg siden 1990, og 85 prosent av flykilometerne nordmenn legger bak seg går til utlandet²⁴. I følge St. prp.nr. 1 2007-2008 fra Samferdselsdepartementet vil "innføring av ei CO2-avgift på drivstoff til bruk i internasjonal luftfart vere i strid med avgiftsføresegnene i bilaterale luftfartsavtaler som Norge har inngått med ei rekke land". Regjeringen gjemmer seg bak internasjonale avtaler, men det er ingenting i veien for å innføre noe annet enn en CO2-avgift, for eksempel seteavgift/passasjeravgift/grønn avgift. I Sverige skulle regjeringen Persson innføre en grønn avgift på utenriks flytrafikk, men innføringen ble stoppet da Fredrik Reinfeldt tok over. Det var politisk vilje det sto på, ikke den grønne avgiften i seg selv. Det viktige er ikke hva avgiften kalles, men at den virker – dvs. at den bremser flytrafikken.

Stopp økningen i bilparken

Regjeringen glemmer i årets forslag til statsbudsjett ikke lokalmiljøet innimellom all klimakampen. Det er positivt at dieselavgiften økes med 20 øre. Det gjenstår likevel å øke avgiftene på diesel med ytterligere 95 øre, slik at diesel- og bensinavgiftene blir like høye. Miljømessig ville dette vært det klart riktigste og mest rettfærdige.

Det skjer ingen endringer i engangsavgiften for bil, utover inflasjonsjustering. 2007-avgiftene har gitt reduserte CO2-utslipp for nye biler, men samtidig økt bilsalget kraftig. Siden vrakpanten ikke er økt i 2007 – og for de aller fleste biler heller ikke økes i 2008, er vi redd nettoeffekten blir økte CO2-utslipp fra bilparken, ikke reduserte, slik meningen var.

Vi går inn for at hestekraft / effekt -komponenten i engangsavgiften vrakes, og erstattes med CO2-utslipp, slik man gjorde da man i forrige statsbudsjett erstattet slagvolumet med CO2. Det ville gitt en enda tydeligere gradering av bilavgiftene etter miljøkriterier. I tillegg bør CO2-komponenten gjøres mer progressiv – det vil si lavere avgifter for biler med svært lave utslipp, og mye høyere avgifter for bilder med store utslipp.

Til slutt det viktigste klimatiltaket av alle for veitrafikken: Stoppe økningen i bilparken. Stadig flere biler på veien har til nå spist opp alle miljøforbedringer, med netto utslippsøkning fra biltrafikken som resultat. Det er riktig å differensiere årsavgiften etter miljøkriterier og gi eierne av de eldste og mest forurensende dieselkjøretøyene 5000 kroner i vrakpant for å få disse av veien, slik Regjeringen har foreslått. Dette vil bidra til lavere NOx- og partikkelutslipp, og dermed bedre luftkvalitet. Denne beskjedne endringen er likevel ikke nok, vrakpanten generelt bør dramatisk opp. Det vil si at det både blir dyrere å kjøpe ny bil og mer lønnsomt å ta gamle biler av veien. Den generelle vrakpanten blir i årets budsjett ikke engang inflasjonsjustert. 1500 kroner er så lite at folk knapt tar seg bryderiet med å få tauet inn gamle biler. (Dette gir også et avfallsproblem av gamle biler på tun og i bygater). For at ordningen skal få den ønskede effekt må økningen av vrakpanten finansieres med at man også øker avgiften på nye biler, hvorav noe øremerkes vrakpant.

Myndighetene bør etablere og kommunisere et målhierarki for norske bilavgifter etter hva som samlet sett er mest effektive mål og virkemidler i miljøpolitikken, på samme måte som man i dag kommuniserer et avfallshierarki. Målhierarkiet i forhold til bilavgiftenes innretning ser etter vår oppfatning slik ut:

1. Begrens bilparkens størrelse.
2. Vri etterspørselen i retning lavutslippsbiler.
3. Øk utskiftingstakten – men bare dersom det ikke svekker måloppnåelsen i 1 og 2.

²³ Tabell 1.2 i St.prp.1 2007-08, Skatte, avgifts- og tollvedtak, <http://www.regjeringen.no/pages/2012806/PDFS/STP200720080001SKADDDPDFS.pdf>
²⁴

Nei til forurensningsrabatt for industrien

Regjeringen foreslår å gjøre det billigere for fastlandsindustrien å forurense. Regjeringen foreslår å fjerne CO₂-avgiften for fastlandsindustrien som omfattes av kvotesystemet, selv om denne skal få 80 prosent av kvotene gratis. Summen blir dramatisk reduserte kostnader for industriens CO₂-utslipp.

Avgiftssmutthull for fritidsbåter må tettes

Den som har en liten båt med bensindrevet utenbordsmotor må betale full bensinavgift. Den som har en stor cabin cruiser med dieselmotor, kan derimot fylle avgiftsfri diesel. Avgiftsforskjellen mellom bensin og diesel til bruk i fritidsbåter er på 4,00 kroner pr. liter drivstoff i 2007. Dette misforholdet foreslo regjeringen å oppheve i fjorårets statsbudsjett, men den ga etter for press fra båtlobbyen som argumenterte med at dette var vanskelig fordi det måtte settes opp dobbelt sett med pumper (en for farget diesel og én for avgiftsbelagt diesel). Kanskje hadde finansministeren stått sterkere imot om hun var klar over hvor mange penger hun dermed gikk glipp av. Departementet hennes anslo provenyet til bare 20 millioner kroner. Det skulle bety at dieseldrevne fritidsbåter brukte vel 6 millioner liter drivstoff. Teknologisk institutt anslo i 1996 tallet til 16 millioner liter, basert på at det da var 50.000 slike båter. Siden er det solgt om lag 25.000 nye, og de blir stadig større. Den virkelige gavepakken til storbåteierne er nok nærmere 100 millioner enn 20. Særvavgiftsutvalget²⁵ har senere også anbefalt regjeringen å tette igjen avgiftssmutthullet, men båtlobbyen ser ut til å ha skremt regjeringen såpass at årets statsbudsjett ikke inneholder noen nye forslag. Regjeringen kan ikke være bekjent av å operere med dette "forurenser-skal-belønnes" – prinsippet, og vi foreslår at ordningen med merket diesel oppheves i sin helhet. Ordningen bør i sin helhet erstattes med avgiftsrefusjon basert på dokumenterte utgifter hos de næringsgrener Stortinget mener bør fritas fra å betale miljøkostnader i form av dieselavgift. Brukere av dieseldrevne fritidsbåter bør etter vår mening ikke være blant disse.

Skatt på gratis jobbparkering

Ifølge Transportøkonomisk Institutt sin rapport Arbeids- og tjenestereiser²⁶ er det som betyr mest for hvorvidt man tar bilen til jobb eller

²⁵

<http://www.regjeringen.no/pages/1989063/PDFS/NOU200720070008000DDDPDFS.pdf>

²⁶

<http://www.toi.no/getfile.php/Publikasjoner/TprosentD8Iprosent20rapporter/2002/596-2002/596-02-el.pdf>

24

ikke, om man har gratis parkering på arbeidsplassen. Tre av fire som har tilgang til gratis parkeringsplass som disponeres av arbeidsgiver, og hvor det alltid er ledig plass, bruker bil til jobb. Etter hvert som muligheten for parkering forverres, reduseres bilbruken vesentlig. Hvis parkeringen er avgiftsbelagt eller det er dårlige parkeringsmuligheter reduseres bilbruken med henholdsvis 24 og 39 prosent. I samme undersøkelse fra TØI framkommer det at hele 70 prosent av de som mottar støtte til kollektivtransport brukte kollektive transportmåter sist gang de reiste fra bostedet til arbeidsstedet. Likevel blir i dag arbeidstaker fordelsbeskattet hvis arbeidsgiver subsidierer månedskort til kollektivtransport. Gratis parkering på arbeidsplassen innebærer derimot ikke at man blir fordelsbeskattet. Vi mener at gratis parkering som representerer en økonomisk fordel, også bør skattelegges. Fordelen vil variere avhengig av bl.a. areal-/tomteprisen i det aktuelle området. I områder med stort arealpress, som i byene, vil også de miljømessige ulempene av bilen være størst siden bilen opptar verdifullt areal, og siden vegtrafikkens støy og forurensning har størst negative konsekvenser der. Vestlandsforskning har beregnet at verdien av de gratis p-plassene betalt av arbeidsgiver bare i Oslo området har en verdi på rundt 1 milliard kroner. Fritak fra skatt for kollektivtransport betalt av arbeidsgiver, samt å fjerne skatt på periodekort kan være en alternativ løsning på dagens diskriminerende regler. For å stimulere bruk av kollektivtransport kan dette brukes som et virkemiddel i tillegg til å fordelsbeskatte gratis parkeringsplasser. Tidligere har både LO, Senterpartiet og enkelte Stortingsrepresentanter fra Ap tatt til orde for en slik ordning. I 2002 fremmet Åslaug Haga et forslag i Stortinget om å likestille kollektivreiser betalt av arbeidsgiver med p-plasser betalt av arbeidsgiver²⁷.

Innfør nullmoms på økologisk mat og gjeninnfør full moms på konvensjonell mat

Overgang fra konvensjonell til økologisk matproduksjon har stor positiv betydning i forhold til biologisk mangfold, avrenning av næringsstoff, forbruk av sprøytemidler, energiforbruk og karbonlagring i jordsmonnet. Studien "Farm costs and food miles: An assessment of the full cost of the UK weekly food basket" (University of Essex) beregnet at de eksterne miljøkostnadene ved økologisk produksjon av mat i Storbritannia ville være 75 prosent lavere sammenlignet med konvensjonell matproduksjon. Dette tilsvarte

²⁷ <http://www.stortinget.no/inns/2002/200203-151-002.html>

en besparelse på 1,1 mrd pund i miljøeksternaliteter. Nest etter reduserte kostnader knyttet til BSE (kugalskap), var henholdsvis redusert luft- og klimaforurensing, redusert vannforurensing og bedret status for biodiversitet og kulturlandskap de største gevinstene. Vi foreslår derfor å innføre nullmoms på økologisk mat og gjeninnføre full moms på konvensjonell mat (denne ble fjernet i 2001²⁸). Differansen mellom dagens momssats og full momssats var i 2006 på 8,3 mrd kr²⁹.

Vi kjøpte i følge Statens landbruksforvaltning økologiske varer for 308 millioner kroner i 1. halvår 2007³⁰. Forutsetter vi at dette salgsnivået holder seg konstant i 2008, betyr det at fjernet moms ville gi et provenyrtap for staten på 86 millioner kroner.

Andre endringer i landbruksstøtten

Avgiften på kunstgjødsel bør gjeninnføres. Den ble fjernet fra og med år 2000. Vi ønsker dessuten at man gjennomgår alle støtteordningene til landbruket med tanke på virkninger for klimautslipp, biologisk mangfold, lokale miljøkonsekvenser og ikke minst i forhold til internasjonal fattigdomsbekjempelse. Tilskudd som er produksjonsdrivende bør reduseres til fordel for støtte som fremmer miljøvennlige løsninger. Spesielt må støtten til omlegging til og drift av til økologisk jordbruk økes.

6.2 Økte/ reduserte bevilgninger på utvalgte poster i statsbudsjettet

Jernbanenettet forvirrer også i 2008

Jernbanen har i årevis vært en budsjettaper. Nå styrkes innsatsen, men satses ikke nok til å sikre fornuftig fornyelse og livskraftig drift på eksisterende baner. En uavhengig utredning gjort for Jernbaneverket viser at fornyelsesbehovet (skinner og tekniske anlegg) er på 1 – 1,5 mrd hvert år fram til 2040. Årets bevilgning var på 660 millioner – altså bare halvparten av behovet. Driftsbudsjettet er "vesentlig" økt. Det er bra. Men man hadde spart penger på drift om man

²⁸ Kap. 3.2.2,

<http://www.regjeringen.no/Rpub/STP/20062007/001SKA/PDFS/STP200620070001SKADDDPDFS.pdf>

²⁹ Dette var i følge Nasjonalbudsjettet for 2006. Dagens momssats har steget fra 12 til 14 prosent siden da.

³⁰

<http://www.slf.dep.no/iKnowBase/Content/7216/RAPPORT%20PRODUKSJON%20OG%20MSETNIN G%20%D8KOLOGISKE%20LANDBRUKSVARER %20HALV%20C5R%202007.PDF>

hadde sørget for at infrastrukturen var tidsmessig.

Vi er glade for at investeringene øker til 2,34 mrd kroner (opp 5,4 prosent). Vi oppfordrer til at regjeringen i neste års budsjett, i tillegg til fortsatt økning i investeringene, også sørger for at de eksisterende banestrekningene fornyes til et akseptabelt nivå.

Miljøriktige transportløsninger

Belønningsordningen er et viktig virkemiddel for å få de større byene til å prioritere trafikkreduserende og miljøriktige transportløsninger. Forslaget om utvidelse av ordninga med tre nye byområder er veldig positivt, men det trengs mer penger inn i ordninga. Pengene må også kunne brukes på tiltak som får flere til å gå og sykle. Belønningsordningen må premiere kommuner som fører en transportreduserende arealpolitikk og satser på trafikkreduserende tiltak som parkeringsbegrensninger og vegprising/køfriavgift. Vi mener at belønningsordningen bør økes med kr 150 mill. i 2008.

Mer til gang- og sykkelveier

I årets forslag til statsbudsjett ble det foreslått 340 millioner kr til gang- og sykkelveier. For å klare å oppfylle målsetningen i Nasjonal Transportplan om en samlet bevilgning på 1,5 mrd kr i perioden 2006-2009, må enten bevilgningen i Statsbudsjettet for 2009 opp på 650 millioner kroner, eller så må man fordele belastningen og justere opp årets bevilgning med 150 millioner kroner.

Fornybar kraft

Norge har store ressurser på fornybar kraft. Støtteordningene til fornybar elektrisitet må bidra til økt utbygging av biokraft og vindkraft. Samtidig har Norge et stort potensial for energiproduksjon fra andre fornybare energikilder som bølgekraft, tidevannskraft og vindmøller til havs. Norge må satse langsiktig og bør satse stort på forskning og utvikling av alternativ fornybar kraftproduksjon.

Regjeringen må øke påslaget på nett-tariffen som går til ENOVA fra dagens ett øre per kWh til 3 øre, og inkludere privathusholdningene i ENOVAS støttesystem. Slik kan man få en permanent videreføring av ordningene med støtte til installering av for eksempel pelletsovner og varmepumper. De ekstra avgiftsinntektene må brukes på tilskudd til privatpersoner, kommuner og bedrifter til strømsparing og omlegging av energiforbruket. Dagens påslaget forventes å gi en inntekt på om lag 820 mill. kroner i 2008. Det vil si at et

påslag på to øre til ville gitt en inntekt på 1640 mill. kroner.

Mindre støtte til infrastruktur for fossil gass

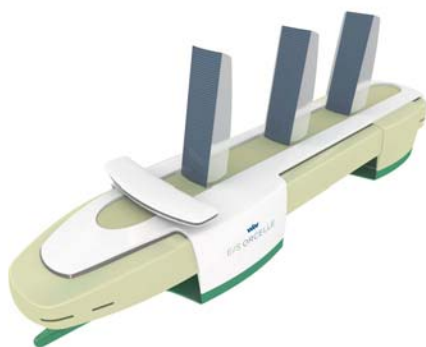
Statsbudsjettet bør kutte satsingen på infrastruktur for naturgass på 25 millioner kroner. Det slippes ut 200 gram CO₂/kWh av produsert varmeenergi fra naturgass. Det er ikke en klimavennlig politikk å øke satsningen på infrastruktur for naturgass til oppvarming i Norge når den erstatter fornybar energi.

Mer til skogvern

Bevilgningene til skogvern går i årets statsbudsjett ned fra 108 mill. til 90 mill. kroner, det er et kutt på nesten 17 prosent. Ikke siden 2001 har det vært bevilget mindre penger til skogvern. I dag har vi vernet 1,4 prosent av den norske skogen. Om lag halvparten av rødlisteartene befinner seg i skogen. NINA og Skogforsk (2002) mener det er nødvendig at minst 4,6 prosent av den norske skogen vernes for at artsmangfoldet skal ivaretas. Det må brukes om lag 1,4 mrd. årlig til vern av skog for å nå dette målet innen 2010. 90 mill. er langt unna.

Sats på energiforskning

I et brev til olje- og energidepartementet i mai 2007 foreslo Forskningsrådet at bevilgninger til energiforskning økes med 200 millioner i budsjettet for 2008. Forskningsrådet påpeker at disse midlene bør gå til forskning på fornybar energi, energibruk og CO₂-håndtering. Vi mener at forskning på miljøvennlige energiløsninger kan være avgjørende for framtidige reduksjoner av klimagassutslipp. Vi mener derfor at Regjeringen bør imøtekomme Forskningsrådets forslag. Det er også behov

Figur: Konseptstudie for W & W rederi

for økt forskningsinnsats på en rekke andre energiområder, for eksempel for å få til teknologisprang i skipsfarten. Norsk maritim virksomhet kan få et teknologisk løft og et internasjonalt konkurransefortrinn dersom

norske aktører kan bli ledende på utvikling av nye skipstyper som drives frem av ny fornybar energi.

Forskning og innovasjon for bærekraftig utvikling

Det er behov for å styrke både grunnforskning og miljørelevant forskning, blant annet for å sørge for at norske bedrifter bedre kan utnytte de markedsmessige mulighetene som ligger i en offensiv bærekraftpolitikk. Norsk næringsliv vil i stadig høyere grad være avhengig av å levere tjenester med et høyt kompetanseinnhold, og dette vil neppe skje uten en vesentlig forskningsinnsats. Utvikling av nye tjenester og produkter som bidrar til bærekraftig utvikling vil også kreve forskning, herunder nye kreative samarbeidsformer, som det offentlige bør stimulere til. Myndighetene kan stimulere til utvikling av analyseredskaper som tar for seg produktenes livsløpsutslipp, og deres miljøkostnader.

Skattefordeler på avkastningen fra etiske fond

Vi mener at Regjeringen bør definere minimumsstandarder for etiske fond, gjerne i form av en godkjenningsordning. Slike fond bør gies skattefordeler i form av halvert skatt på avkastningen, noe som ville gjort etiske fond enda mer attraktive for forbrukerne. Nederland har en ordning med skattefordeler på etiske investeringer³¹. En slik skattefordel ville med dagens forvaltningskapital i etiske fond på ca 3,4 mrd kr (gitt en gjennomsnittlig avkastning på 10 prosent årlig) gitt en årlig utgift til staten på ca 48 millioner kroner.

Klimanøytralitet nå!

I Statsbudsjettet for 2008 økes bevilgningen til statens kvotekjøp fra 100 til 500 millioner, og det gis en fullmakt til kvotekjøp for inntil 3,6 milliarder de neste årene. Sammen med oljeindustriens kvotekjøp skal det bidra til å oppfylle klimameldingens lovnad om at Norge vil overoppfylle sine Kyoto-forpliktelser med 10 prosent.

Vi mener imidlertid at Norge, som lever av å ødelegge klimaet, burde vært klimanøytrale allerede fra 2008. Betaling for utslippskutt i utviklingsland tilsvarende hele Norges utslipp ville kostet anslagsvis 6 - 8 milliarder kroner i året de nærmeste årene. Det tilsvarer mindre enn én ukes vekst i Oljefondet. Dette kan gjøres ved at Norge kjøper CDM-kreditter som følger Gullstandarden. Et slikt kjøp må komme

³¹

http://www.eurosif.org/sri/sri_country_resources/netherlands

i tillegg til at Norge sørger for å oppfylle våre Kyoto-forpliktelser gjennom innenlandske tiltak og deltakelse i EUs kvotemarked.

Mer klimabistand!

Regjeringen legger opp til en økning på 400 millioner kroner til klimatiltak i neste års bistandsbudsjett. Pengene skal blant annet gå til klimatilpasning og redusert avskoging. Klimabevilgningen over bistandsbudsjettet er en start på et område der det trengs veldig mye penger i årene som kommer. Tiltak for å stanse avskogingen er den billigste måten å redusere klimagassutslippene på. Klimaeffektene rammer fattige aller hardest, og det er derfor viktig å styrke både de fattiges og naturens evne til å tilpasse seg. Bevaring av intakte økosystemer gjør naturen mer robust i møtet med klimaendringene.

Norge må fra 2008:

- Bevilge 3 milliarder³² kroner over statsbudsjettet for 2008 for å finansiere tiltak for avbøting og tilpasning til klimaendringer i Sør, og øker dette beløpet hvert år fram til 2020.

- Avskoging står for rundt 20 prosent av globale klimagassutslipp og er en sektor der man kan oppnå rask klimagevinst til en relativt lav kostnad, og samtidig ivareta andre utviklings- og miljømål. Det bør derfor settes av minst 6 milliarder kroner årlig til strakstiltak for å hindre avskoging i tropiske skogsområder, fram til 2012 da en ny global klimaavtale som inkluderer avskoging må være på plass.

- Mange av utviklingslandene øker sine utslipp raskt, og Norge må bidra med finansiering for at denne utslippsveksten kan begrenses. Det må bevilges 3 milliarder kroner over statsbudsjettet for 2008, og beløpet bør økes hvert år fram til 2020, til finansiering av teknologioverføring og utvikling og bruk av klimavennlig teknologi i sør.

Tilleggsmidler:

Finansieringen av klimatiltak og klimatilpasning må i tråd med Klimakonvensjonen være tilleggsfinansiering. Slike midler må ikke tas fra den 1 prosent av BNI som skal gå til offisiell bistand. Midlene må også komme i tillegg til midler som brukes til kjøp av karbonkvoter i

utviklingsland. Norge bygger sin rikdom på utvinning av klimaskadelige petroleumsressurser, og plikter å bidra med betydelige midler. Den norske regjeringen har kalkulert med et netto overskudd fra petroleumssektoren på 328 milliarder kroner i 2008 - eller drøyt 27 milliarder i måneden. Det betyr at en norsk, livreddende klimainnsats på 12 milliarder kroner til de fattigste i sør er inntjent etter 14 dager.

Mer penger til biologisk mangfold

Regjeringen lanserte i fjor sin handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid, der det ble lagt stor vekt på tiltak for å stanse tapet av jordas biologiske mangfold. I tillegg til midlene som er øremerket klima, legger statsbudsjettet for 2008 imidlertid bare opp til en økning på 80 millioner kroner til tiltak for å følge opp handlingsplanen. Pengene skal fordeles på biologisk mangfold, rent vann og sanitære forhold. Dette er bare småpenger i forhold til det som trengs dersom Norge skal gjøre en skikkelig innsats for å stanse tapet av biologisk mangfold. Regjeringen har laget en god handlingsplan for miljørettet bistand, men da må denne følges opp (se krav over om 6 mrd for å hindre avskoging).

6.3 Miljøskadelige subsidier

Vi skal i dette delkapitlet se på eksempler på miljøskadelig virksomhet som blir subsidiert. Slik definerer OECD en miljøskadelig subsidie:

"En subsidie betegnes som miljøskadelig dersom den fører til mer miljøødeleggelser enn tilfellet var hvis subsidien ikke hadde blitt overført" (OECD, 1998).

Selv om det kan være distriktpolitiske grunner for å opprettholde en del av de miljøskadelige subsidiene vi nå skal se på, mener vi myndighetene bør overveie om støtteordningene kan legges om og gies på en annen måte. Støtteordninger gir gale signaler fra et miljøsynspunkt.

Forby avgiftsfritak og energisubsidier til ressursintensive næringer

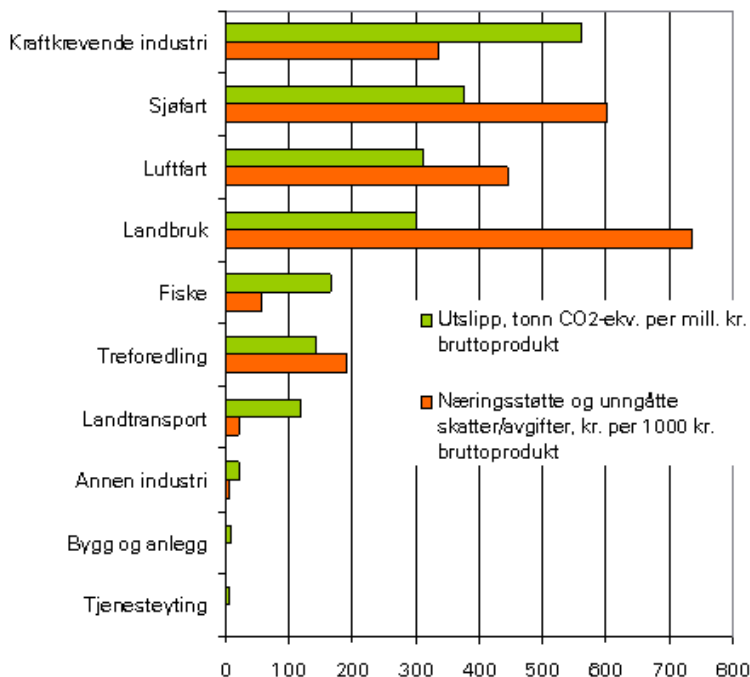
I følge Framtiden i våre hendes økologiske årstale 2007³³ subsidierer vi systematisk de næringene som produserer størst utslipp. Dette er illustrert i figuren under "Forurensere skal belønnes?" som viser ulike næringers klimagassutslipp (grønne søyler) og subsidier i form av overføringer og skattefritak (oransje søyler), begge deler målt i forhold til verdiskapningen. Figuren er gruppert slik at de

³² Den anerkjente britiske organisasjonen Oxfam har beregnet at nødvendige klimatilpasningstiltak i utviklingsland vil koste ca 50 milliarder US dollar årlig, og Norge må ta minst 1 prosent av denne regningen. Det utgjør ca 3 milliarder kroner. Regjeringens forslag til statsbudsjett for 2008 med 400 millioner kroner til klimabistand er derfor altfor lite til å dekke Norges andel av industrilandenenes "skadeerstatningsplikt" overfor utviklingslandene.

³³ http://www.framtiden.no/filer/Arstale_2007.pdf

Forurenser skal belønnes?

Kilder:

SSB og Nasjonalbudsjettet 2007

Alle tall gjelder 2004

mest utslippsintensive næringene er øverst, med den kraftkrevende industrien på topp, fulgt av sjøfart, luftfart, landbruk og fiske. Ser vi på subsidienivå pr produserte enhet kommer landbruket ut på topp, og bytter da plass med kraftkrevende industri. Sjøfart og luftfart er henholdsvis nr 2 og 3 både i utslippsintensitet og i støttenivå pr produserte enhet. Tjenesteyting nederst har lav utslippsintensitet og har ingen fordeler i form av støtte eller avgiftsunntak.

Å subsidiere utslippsintensive næringer er særdeles dårlig klimapolitikk. Det er også dårlig næringspolitikk på lengre sikt. Det vi gjør er å favorisere næringer som allerede eksisterer, og som derfor har lobbymakt. Mens IKT-varer står for oppunder 20 prosent av finsk eksport, 12 prosent av svensk og 8 prosent av dansk, er andelen i Norge under 2 prosent, og synkende. Kunnskapsbaserte framtidsbransjer, som bruker lite energi og har lave utslipp, ville tjene på rammevilkår der arbeid ble beskattet mindre og utslipp mer. Dessverre kan ennå ufødte bedrifter ikke sende brev og delegasjoner til Stortinget.

Det finnes et velbrukt argument for å opprettholde subsidiene til ressursintensive næringer, nemlig at "alle andre gjør det". Gjør vi det dyrere å produsere aluminium i Norge, finnes det andre land som gjerne tilbyr

subsidiert kraft og avgiftsfritak. Konsekvensen av at "alle gjør det" er at verdensmarkedsprisen på aluminium er lavere enn den burde være. Derfor mangler industridesignere tilstrekkelig incentiv til å lage produkter som krever mindre aluminium, og derfor er incentivet til å resirkulere mindre enn det burde være. Norge bør kreve en global avtale som forbyr avgiftsfritak og energisubsidier til ressursintensive næringer - i stedet for å innta en bakstrevsk holdning, som består i å lete etter smutthull i de delene av EUs regelverk som allerede begrenser slike subsidier.

Pendlerfradraget gir høyt transportvolum

Pendlerfradraget gjør det mer attraktivt å bo langt fra arbeidsplassen, fordi du betaler mindre skatt hvis du har utgifter knyttet til jobbreise som er over et visst beløp. Pendlerfradraget gir dermed et høyt transportvolum. Fradraget bør senkes, og satsene bør differensieres avhengig av om du bruker privatbil eller reiser kollektivt. Staten er beregnet å ha et inntektstap på 1,45 mrd³⁴ kroner i forhold til om denne ordningen ikke hadde eksistert.

Kjøregodtgjørelsen må reduseres

³⁴ Tabell 4.6 i St.meld. 1 2007-2008, <http://www.regjeringen.no/pages/2012539/PDFS/STM200720080001000DDDPDFS.pdf>

Statens satser for kjøregodtgjørelse er etter gjeldende regler er 3 kr per km de første 9000 km og 2,40 per km for kjøring utover 9000 km. I følge statistikk over kostnader knyttet til bilhold er de variable kostnadene ved bruk av egen mellomstor bil i overkant av 2 kr per km.

Ordningen utgjør dermed en miljøskadelig subsidie til en verdi av 600 millioner kroner. Vi mener at staten bør redusere kjøregodtgjørelsen for bruk av egen bil til rundt 2 kroner per km. Dagens høye sats kan gjøre det privatøkonomisk lønnsomt å bruke egen bil framfor å reise kollektivt, der en "bare" får refundert faktiske utlegg. "Overrefusjonsmotivert" bilkjøring i jobbsammenheng er noe både miljø og næringslivet taper på.

Fjerne incentiver som gir økt reising fra statlige regulativer

Statens reiseregulativ skal kompensere arbeidstakernes utgifter i forbindelse med reiser for arbeidsgiveren. Det anvendes ikke bare for offentlig ansatte, men er også gjeldende for private virksomheter gjennom egne tariffavtaler. I praksis er satsene slik at det er mulig å få et pent overskudd fra reisevirksomheten for den enkelte ansatte, særlig som følge av overnattingssettene. For å bidra til mindre reisevirksomhet i arbeidslivet bør disse ordningene gjennomgås med tanke på å fjerne incentiver som fører til økt reisevirksomhet.

Fjern støtte til flyruter

I følge St.prp. 1 2007-2008 fra Samferdselsdepartementet³⁵ blir statlige kjøp av samferdselstjenester benyttet for å yte et tjenestetilbud som ikke er bedriftsøkonomisk lønnsomt, men som det av samfunnshensyn er ønskelig å opprettholde. Målet er at det skal være et godt tilbud av samferdselstjenester i hele landet. Dette har ført til at det for 2008 er foreslått 501,4 millioner kroner til statlig kjøp av innenlandske flyrutetjenester som ikke er bedriftsøkonomisk lønnsomme. Bevilgningsforslaget til kjøp av flyruter er 5,4 prosent høyere enn saldert budsjett i 2007. Økningen henger sammen med at regjeringen foreslår å øke CO2-avgift på innenlands flytrafikk med 10 øre per liter. Vi mener på prinsipielt grunnlag at de statlige kjøpene av bedriftsøkonomisk ulønnsomme ruter bør fjernes, men vil presisere at hovedproblemet i norsk luftfart er den store utenlandstrafikken og også den store trafikken på ruter i Sør-

Norge hvor det fins mer miljøvennlige alternativer.

Fjern bevilgning til seismikk

Foreslått bevilgning til videre kartlegging av oljeressurser (seismikk) er på 140 millioner kroner i Statsbudsjettet for 2008. Dette bør kuttes for å unngå økt press om utbygging av nye oljefelt på norsk sokkel.

Legg om og fjern tilskuddene til vei

Utslippene fra veitrafikken sto i 2006 for 19 prosent av totalutslippene³⁶, og utslippene vokste med 30 prosent i perioden 1990-2006. Flere veier betyr tilrettelegging for økt transport. I statsbudsjettet for 2008 er det foreslått 15,4 milliarder kr til diverse veiformål. Ca 7 milliarder skal gå til trafikktilsyn, drift og vedlikehold, mens 5,8 milliarder er foreslått til riksveiinvesteringer. Vi mener veibevilgningene bør gå til trafiksikkerhetstiltak og opprusting av det allerede eksisterende veinettet, og ikke til investeringer som øker trafikkbelastningen. Budsjettposten til riksveiinvesteringer bør halveres, det vil si reduseres med 2,9 milliarder.

Fjern støtten til bygging av skogsbilveier og drift i vanskelig terreng

Skognæringen får fortsatt subsidier til veibygging og drift i bratt terreng. Dette er støtteordninger som med kirurgisk presisjon gjør det lønnsomt å hogge de biologisk viktigste områdene. I følge Norges skogeierforbund er det foreslått 59 millioner til posten "veibygging, taubane og hest" i 2008. Hele denne støtten bør fjernes.

Fjern fraktilskudd av kjøtt, egg, etc.³⁷

Over Jordbruksavtalen blir det gitt tilskudd til frakt av kjøtt, egg, korn, kraftfôrråvarer og kraftfôr. Fraktilskuddet skal medvirke til å jevne ut priser til produsent og forbruker. Transportstøtten henger sammen med målet om å opprettholde sysselsetting i distriktene. Det foreslås en bevilgning på 211,3 mill. kroner i 2008, fordelt med 54,5 mill. kroner til kjøtt, 7 mill. kroner til egg og 149,8 mill. kroner til korn og kraftfôr. Støtte til transport i jordbruket kan gi mer transportomfang enn tilfelle var hvis verdikjeden fram til forbrukeren, og dermed i siste instans forbrukeren selv måtte bære alle transportkostnadene. Grønn skattekommisjon mente allerede i 1996³⁸ at transportstøtten til

³⁵

http://www.regjeringen.no/pages/2013947/PDFS/STP200720080001_SDDDDPDFS.pdf

³⁶ <http://www.ssb.no/emner/01/04/10/klimagassn/>

³⁷ <http://www.regjeringen.no/pages/2013564/PDFS/STP200720080001LMDDDDPDFS.pdf>, s 140

³⁸ <http://www.regjeringen.no/Rpub/NOU/19961996/009>

landbruk og fiske (se under) var ordninger som kunne fjernes på kort sikt.

Subsidiert transport av fisk

Føringstilskuddet er en ordning som subsidierer transport av fisk til mottak. Etter at en rekke fiskeforedlingsbedrifter har lagt ned sin virksomhet, har avstanden fra fiskefeltet til mottak økt for den delen av flåten som fortsetter fisket i dette området. En annen årsak til at fisken må fraktes lengre nå enn før, er at kapasiteten ved enkelte mottak er for liten i forhold til fangstmengden. Det økte transportbehovet er altså subsidiert. Det foreslås en bevilgning i årets budsjett på kr 50 mill., men posten inneholder også ordningene garantilott, selfangststøtte og tilskudd til opprydding av fiskeredskaper. I fjor gikk halvparten av dette til føringstilskudd. Hvis vi forutsetter at fordelingen av postene er lik i år, er føringstilskuddet på 25 mill. kr.

6.4 Forslag til poster i statsbudsjettet som Regjeringen bør vurdere å endre

Inntekter som følge av bortfall av miljøskadelige subsidier, oppgitt i mill kr.	Anslag økte inntekter	Effekt på bærekraftstema
Frakttilskudd av kjøtt, egg, etc.	211	Redusert transport - lavere klimagassutslipp
Føringstilskudd fisk	25	Redusert transport – lavere klimagassutslipp
Flyruter som ikke er bedriftsøkonomisk lønnsomme	501	Redusert reiseomfang innenlands - lavere klimagassutslipp
Bygging og ombygging av skogsbilveier	59	Redusert press på biologisk mangfold
Pendlerfradraget	1 450	Redusert reiseomfang – lavere klimagassutslipp
Kjøregodtgjørelse	600	Redusert bilkjøring i jobbsammenheng - lavere klimagassutslipp
Sildemel- og treforedlingsindustri grunnavgift fyringsolje	50	Redusert oljeforbruk – lavere klimagassutslipp
Fjern tax free ordningen	1 000	Dyrere flyreiser - lavere klimagassutslipp innenlands og utenlands
Fjern bevilgning til kartlegging av oljeressurser	140	Redusert oljevirkosomhet – lavere klimautslipp innenlands og utenlands
Fjern støtte til infrastruktur for naturgass	25	Redusert gassforbruk – lavere klimagassutslipp
Reduserte investeringer til riksveinettet	2 900	Redusert veitrafikk - lavere klimagassutslipp
Sum miljøskadelige subsidier	6 961	
Grønne nye avgiftsinntekter:		
Grunnavgift fyringsolje øker med 80 øre	1 100	Redusert oljeforbruk – lavere klimagassutslipp
Dobling av el-avgift til svensk nivå	6 100	Redusert energiforbruk
Grønn avgift på flyreiser	1 400	Reduserte klimagassutslipp fra innenlands flytrafikk
Fordelsbeskatning gratis parkering	1 000	Redusert rushtrafikk – lavere klimagassutslipp
Full moms på konvensjonell mat	8 300	Lavere kjøttkonsum – mindre klimautslipp, mindre arealbeslag
Opphevelse av avgiftsfritaket på diesel for fritidsbåter	100	Reduserte klimagassutslipp
Kunstgjødselavgift	165	Reduserte klimagassutslipp fra landbruket
Påslag nettariff fra 1 til 3 øre til Enova	1 640	Redusert energiforbruk
Sum grønne avgifter	19 805	
Totalt innsparinger/økt proveny	26 766	

Alternativ strategi for bærekraftig utvikling

Nye grønne bevilgninger	Anslag økte utgifter	Effekt på bærekraftstema
Tilskudd til privatpersoner, kommuner og bedrifter til strømsparing og omlegging av energiforbruket (kanalisert gjennom ENOVA).	1 640	Redusert energiforbruk
Andre tilskudd til øremerket strømsparing, basert på inntekter fra økt el-avgift	2 332	Redusert energiforbruk
Fornyelsesbehov jernbane	1 000	Redusert veitrafikk – lavere klimagassutslipp
Gang- og sykkelveier	150	Redusert veitrafikk – lavere klimagassutslipp
Belønningsordningen for kollektivtransport	150	Redusert veitrafikk – lavere klimagassutslipp
Vrakpant oljefyr	360	Lavere oljeforbruk – lavere klimagassutslipp
Null moms på økologisk mat	86	Mindre klimautslipp og lavere ressursforbruk i jordbruket
Skogvern i Norge	1 300	Ta vare på biologisk mangfold
Klimanøytralitet fra 2008, CDM - kreditter	7 000	Reduserte klimagassutslipp internasjonalt
Mer klimabistand og støtte til bevaring av biologisk mangfold	12 000	Reduserte klimagassutslipp internasjonalt
Energiforskning	200	Ny teknologi som vil gi lavere klimautslipp på lang sikt
Miljøforskning og grønn innovasjon	500	Ny teknologi som vil gi lavere klimautslipp på lang sikt
Skattefritak for grønne og etiske investeringer	48	Investeringer i ny teknologi som gir lavere utslipp på lang sikt.
Totalt grønne bevilgninger	26 766	
Bilavgiftssystem inkl. vrakpant biler Provenynøytralt	-	Bidra til mindre bilpark og til å reduseres gjennomsnittlige utslipp fra bilparken.

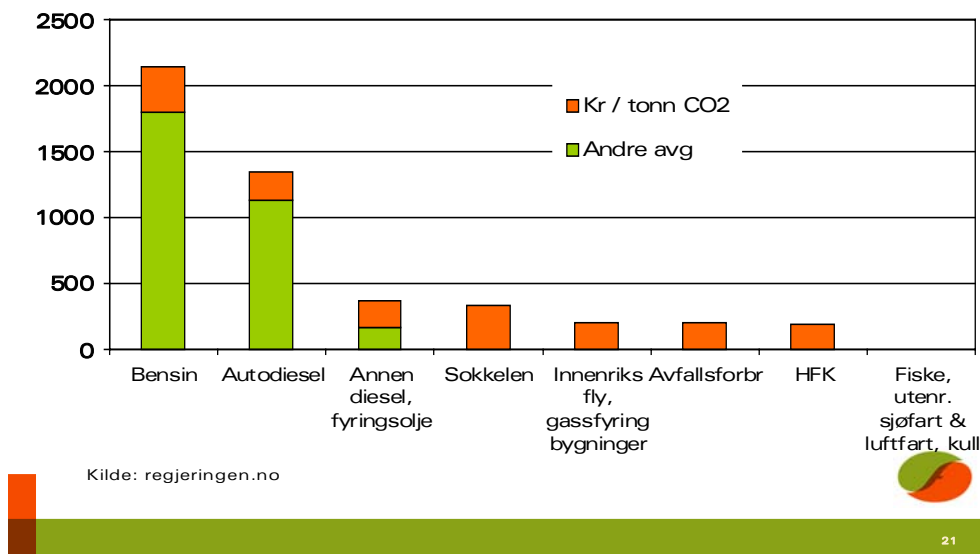
6.5 Rettferdige eller styringseffektive avgifter?

De forslagene som her er fremmet skisserer en justering av kursen som vil ha stor miljøeffekt. Imidlertid er vi av den oppfatning at mer drastiske virkemidler vil tvinge seg frem. Da må de økonomiske virkemidlene skjerpes og oppgraderes. Utfordringen med dagens avgiftsnivå på CO₂-utslipp er at det verken er styringseffektivt slik at tilstrekkelig antall folk endrer atferd, eller at det er rettferdig. Forurensere betaler ulikt ut fra hvilken sektor man slipper ut CO₂ i (se figur under). Det er vanskelig å få til store kutt i utslippene når avgiftene varierer fra sektor til sektor, og det er også vanskelig å tenke seg at man kan få politisk tilslutning til å holde samme avgiftsnivå mellom sektorene. Særagiftsutvalget ivaretar rettferdighetsperspektivet når de anbefaler å oppheve fritakene i CO₂-avgiften, og at avgiftsprisen blir lik kvoteprisen (200 kr tonnet). Men spørsmålet er hvor styringseffektivt det er i sum; næringer som i dag har fritak vil sannsynligvis redusere utslippene, men de næringene/forbrukerne som betaler over 200 kroner tonnet i dag vil miste økonomisk incentiv til å redusere utslippene.

En løsning kan være å innføre tilstrekkelig høye avgifter i de ulike sektorene, slik at forbrukerne endrer atferd (for eksempel stadig økende bensinavgifter). Slike styringseffektive avgifter må overvåkes nøye for å se om den ønskede effekt oppnås, jfr piggdekkavgiften i Oslo som ble gjeninnført da det viste seg at folk gikk tilbake til piggdekk når avgiften

forsvant. Det er likevel sannsynlig at man vil få lav tilslutning til slike avgifter, med mindre det samtidig øremerkes en del av avgiftene til å fremme miljøvennlig teknologi, eller andre alternativer (eks. kollektivtilbud) i samme sektor. Dette kan for eksempel gjøre ved at man oppretter egne fond i ulike sektorer. Dette krever nytenkning omkring dagens fiskale preg på miljøavgiftene. Selv om slik øremerking strider mot viktige prinsipper i finansforvaltningen, mener vi at klimautfordringen er så alvorlig at slike hensyn ikke må ha forrang. En snart avsluttet doktorgrad om folks motstand mot å betale skatt, viser at øremerking gir mindre motstand mot miljøskatter, fordi det er tydeligere hva pengene fra avgiften blir brukt til. Dessuten kan myndighetene forklare formålet med skatteleggingen bedre - siden veldig mange ikke ser ut til å forstå at det handler om atferdsendring og ikke om å skaffe inntekter til staten³⁹. Tilsvarende må ikke ordningene med kvotetildeling være tilstrekkelig til at sektorer omfattet av kvoteplikt slipper unna avgifter. Dette kan kun forsvares dersom kvotesystemet gir den ønskede effekt på globalt nivå. Det er ikke tilfellet under dagens Kyoto-regime, hvor bare en tredel av kloden utslipp er omfattet av forpliktelser til å kutte, og når selv disse kuttforpliktelsene neppe er tilstrekkelige for å løse klimaproblemet. Da blir kvoteprisene for lave til at utslipp globalt sett kuttes tilstrekkelig. Når bedrifter slipper CO₂-avgifter fordi de inkluderes i kvotehandelen, betyr det at det blir billigere å slippe ut CO₂. Dette er vanskelig å se at dette vil gi den ønskede styringseffekten i form av reduserte utslipp.

Samlede miljøavgifter, tilsv. kr / tonn CO₂

7. INDIKATORER OG OPPFØLGINGSPUNKTER

7.1 Videreutvikling og bruk av bærekraftsindikatorene

Vi er positive til at indikatorene stadig forbedres, og at det ser ut til at Regjeringen vil legge frem forslag til en ny indikator knyttet til miljøbelastninger fra forbruket. Vi anbefaler å se på internasjonale erfaringer, så vel som erfaringer fra norske lokalsamfunn. Vi vil særlig fremheve bruken av indikatoren (eller rettere sagt, indeksen) økologisk fotavtrykk. Økologisk fotavtrykk er blant annet tatt i bruk av Oslo kommune. Indikatoren har den egenskapen at den søker å aggregere ulike former for ressursbruk til én dimensjon (forbruk av biologisk produktivt landareal). Dette gir igjen mulighet til vurderinger omkring tålegrense ut fra at jordens samlede tilgang på biologisk produktivt areal er en gitt størrelse.

For øvrig mener vi at indikatorene trenger videre utvikling for enda bedre å gjenspeile at bærekraftig utvikling er en internasjonal utfordring, og at det bare i svært liten grad handler om hjemlige økonomiske og sosiale forhold, snarere om hvordan Norge bidrar til økonomisk utvikling og bedre sosiale forhold globalt sett.

Vi vil også fremheve betydningen av å gjøre indikatorene til viktige styringsredskaper. I hvilken grad bidrar planlagte tiltak og vedtak gjort av Regjeringen til svekket måloppnåelse på sentrale indikatorer? Disse spørsmålene

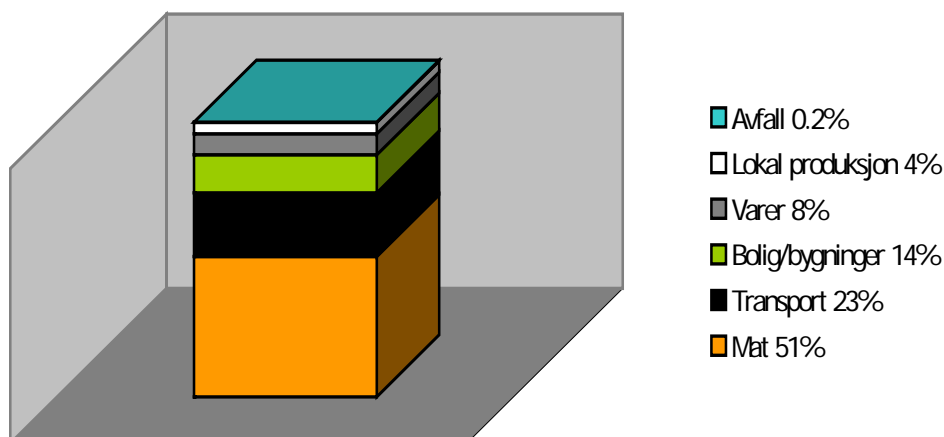
bør drøftes grundig når politikken utformes, og gis større tyngde i beslutningsprosessene.

7.2 Forankring av arbeidet og forslag til oppfølging

Vi mener Finansdepartementet trenger en tilførsel av kompetanse som muliggjør en integrering av økologiske, sosiale og økonomiske hensyn, og som sørger for en nødvendig samordning på tvers av alle samfunnssektorene. Det er positivt at Finansdepartementet har ansvaret for bærekraftsarbeidet, men hvis departementet skal styrke sin rolle som koordinator og pådriver er det særlig nødvendig å styrke fagkompetanse på sentrale bærekrafttemaer som klimaendringer, biologisk mangfold og nord – sør spørsmål.

Vi mener at arbeidet med bærekraftig utvikling må få en sterkere forankring i Regjeringen. Et eget statssekretærutvalg er positivt, men det bør suppleres med flere arenaer for å diskutere disse spørsmålene i Regjeringen. Dessuten bør det vurderes om det ikke er mulig å invitere bredere med aktører utenfra i et råd for bærekraftig utvikling. Dette kan være et riktig virkemiddel dersom Regjeringen er villig til å lytte til et slikt råd, og bringe debattene videre inn i sentrale politikkspørsmål for Regjeringen.

Oslos økologiske fotavtrykk. Prosus/Oslo kommune 2002

REFERANSER OG KILDER

Nasjonal strategi for bærekraftig utvikling: <http://odin.dep.no/ud/norsk/publ/handlingsplaner/032171-220002/index-dok000-b-n-a.html>

Nasjonal handlingsplan for en bærekraftig utvikling: <http://www.dep.no/filarkiv/189098/na21.pdf>

Lavutslippsutvalgets rapport, <http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/dok/NOU-er/2006/NOU-2006-18.html?id=392348>, samt høringsdokumenter til denne.

Høringsinnspill fra organisasjonen for NA21 fra forrige gang og i forkant av evalueringen i januar 2007
Innspill fra organisasjonene til finansminister Kristin Halvorsen fra 2006 om grønne avgifter, se

Rapport fra svensk ekspertgruppe om norsk bærekraftspolitikk "En Peer-review av Norges politik for hållbar utveckling", http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/tema/Barekraftig_utvikling/peer-review-av-norges-politikk-om-barekr.html?id=469840

ForUMs høringsuttalelse datert 15. august 2007, se <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/hoeringer/hoeringsdok/2007/Horing--utkast-til-Norges-strategi-for-b/Horingsuttalelser/Forum-for-Utvikling-og-Miljo.html?id=478787>

ForUMs brev til statssekretærutvalget knyttet til peer review, <http://www.forumfor.no/?id=2125>

Andre høringsuttalelser til strategien for bærekraftig utvikling med frist 15. august 2007, fra SABIMA, Universitetet i Oslo, ProSus, Det norske Veritas, Cicero, Høgskolen i Bodø, NTNU, Kirkens Nødhjelp, Stiftelsen Idebanken, m.fl., se sammendrag her http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/tema/Barekraftig_utvikling/Sammendrag-av-horingsuttalelser-til-bare.html?id=480926

Rapporten kan lastes ned i pdf-format fra <http://www.forumfor.no/publikasjoner/>
eller fra www.framtiden.no/rapporter

eller bestilles i papirkopi ved å sende e-post til post@framtiden.no

